TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Perekonnaprobleemid

Uurimisrühma seminaritööde kogumik

II

TARTU 1975

НЕКОТОРЫЕ СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СОВЕТСКОЙ СЕМЬИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

А. Блумфельдт

Р е з ю м е

Ликвидацией частной собственности созданы условия для развития семьи на новой основе, освободив ее от выполнения функций, внутренне ей не присущих. Однако в силу действия ряда факторов социалистическая семья всесторонне еще не сформировалась. В развитии современной советской семьи автор выделяет две проблемы: а) воспитание подрастающего поколения и б) противоречие между профессиональной и семейной ролями женщины.

Автор высказывает критические замечания на односторонние взгляды в развитии семьи в вопросе воспитания детей, выражающиеся в недооценке роли семьи по этому вопросу. Он показывает несостоятельность мнений о якобы ведущей роли средств массовой коммуникации или школы в воспитании юношества. В связи с ослаблением социального контроля со стороны семьи над развитием юношества вполне правомерна постановка вопроса о формировании и использовании механизма самовоспитания, внутреннего контроля у подрастающего поколения. Но этот механизм не срабатывает автоматически в нужном направлении, для этого необходимы серьезные дополнительные усилия. Это ставит новые задачи перед семьей, школой и другими звеньями общества. Ведущую роль в деле воспитания подрастающего поколения во всех условиях призвана играть семья, а другие звенья общества смогут лишь дополнить ее.

Женщина завоевала в системе общественных отношений советского общества достойное место, но в семье основная тяжесть домашних работ лежит также на ее плечах. В решении этого противоречия исключен односторонний подход - необходимо сочетание и профессионального труда и ролевых функций

женщины в семье. Автор солидаризируется с критикой вульгарных взглядов на равенство, абсолютизирующих его, игнорируя биологическую сторону, и подчеркивает незаменимую роль женщины как матери, а также в формировании эмоциональной атмосферы в семье. Единственно правильный путь решения данного противоречия - это сокращение рабочего времени женщины с применением ряда дополнительных мер. В статье подчеркивается необходимость повышения роли мужчины в семье, особенно в воспитании детей.

В заключение автор предлагает для укрепления семьи улучшить подготовку подрастающего поколения к браку и семейной жизни, повысить роль общественности на семейные отношения, строить в городах жилища гостиничного типа для молодых семей, разработать систему воспитательной работы среди юношества по месту жительства /в городах/, совершенствовать систему стимулирования материнства итд.

АНКЕТНЫЙ ОПРОС НОВОБРАЧНЫХ ВЕСНОЙ 1972 ГОДА В ЭСТОНСКОЙ ССР

Э. Тийт

Межфакультетная исследовательская группа семейных проблем Тартуского государственного университета поставила себе задачу обследовать факторы, воздействующие на развитие современной семьи и порождающие нестабильность. С этой целью было запланировано провести на территории Эстонской ССР в 1970-1977 годы ряд обширных анкетных опросов. Сравнительная обработка полученных анкетных данных должна, на наш взгляд, помочь выяснить объективные и субъективные факторы, которые в конечном итоге определяют то, сформируется ли семья гармоничной, способной выполнить свою основную задачу, или разрушится (фактически, либо юридически).

Во-первых, в результате анкетного опроса "Твой идеал", имеющего подготовительный характер и проведенного в 1970/71 учебном году среди студентов Тартуского государственного университета, были получены некоторые данные о взглядах молодежи на супруга (супругу) и идеальную семью. Выводы, сделанные на основании результатов данного опроса (см. [2,5] и [4]), были использованы для планирования дальнейшей исследовательской работы. При проведении всех последующих анкет, обработке и анализе полученных данных всегда учитывался этот первый опыт.

В 1971 году была издана "Анкета для новобрачных" [5]. Эта обширная (на 42 страницах), хорошо иллюстрированная с цветным шрифтом брошюра имеет 201 вопрос. В составлении анкеты принимали участие все члены исследовательской группы семейных проблем, она более года обсуждалась на рабочих собраниях группы. Особенно большая заслуга как в подборе вопросов, так и в техническом оформлении анкеты принадлежит младшему научному сотрудники Айде Тавит. Автором той части анкеты, где рассматривается психология личности, был доцент Энн Коэметс. Учитывая интересные данные, полученные при обработке материалов анкеты "Твой идеал", он посоветовал поместить в анкету новобрачных главу "Я сам(а)", для оценочной основы которой служит работа Кеттеля [6]. Большая заслуга в составлении анкеты принадлежит еще доценту Хельге Кугы, доктору Хейти Кадастику и кандидату философских наук Юло Вооглайду; заботой автора этой статьи было то, чтобы полученный анкетный материал был пригоден для обработки на электронно-вычислительной машине. Анкету отредактировала и скорректировала Ингер Крaав.

Заполнение анкет состоялось с 1 марта по 1 мая 1972 года, причем заполняли ее 35-40% всех новобрачных, вступающих в этот промежуток времени в брак на территории Эстонской ССР. Опрошены были все желающие вступить в брак при бюро ЗАГС Центрального района г. Таллина, а также Тартуского, Эльваского, Пярнуского, Вильяндийского, Кохтла-Ярвеского и Пыль-

ваского бюро ЗАГС. На основании некоторых признаков (соц
ально-профессиональной структуре, образованию, половому под
разделению) данный подбор кажется реальным для республи
в целом.

На том основании, что новобрачные города Нарвы не запол
няли анкет, % анкетируемых новобрачных эстонской национал
ности в сравнении с анкетируемыми новобрачными русской на
циональности оказался несколько выше реального соотношени
имеющего место в республике. Частично способствовало это
также и то, что % отказчиков среди новобрачных эстонской на
циональности был меньше, чем среди новобрачных русской на
циональности.

На практике заполнение анкет новобрачными осуществлялос
следующим образом. Когда желающие вступить в брак приходи
в бюро ЗАГС, чтобы подать заявление, то работник бюро дава
будущим супругам анкеты для заполнения, которое и осущест
лялось ими отдельно (в различных помещениях). После запол-
нения анкеты каждой пары помещались в общий конверт, таким
образом образовывалась так называемая "Анкета молодоженов",
которая позднее превращалась в основную единицу обработки.
Анкетирование проводилось анонимно. Как уже отмечалось, про
цент отказчиков был невелик. Также неполностью заполненным
оказалось мало анкет (всего несколько процентов). По-видимо
му, успешному проведению анкетирования способствовали: во
-первых, удачно подобранное время, во-вторых, хорошо проду
манная организационная сторона.

Всю техническую работу по анкетированию провела младший

научный сотрудник Айда Тавит.

Полученные данные были первично обработаны летом и осенью 1972 года на ЭВМ Тартуского государственного университета "Урал-4"; на основе так называемой программы обработки анкет (см. [7]) нашли одномерные и двумерные распределения рассмотренных признаков как для основного массива, так и подмассивов, а также некоторые корреляционные матрицы. На результате полученных данных были написаны три дипломные работы [8,9,I0] и целый ряд более мелких студенческих работ. Результаты анкеты членами исследовательской группы неоднократно использовались в популярных лекциях, в своих выступлениях по радио и телевидению, а также в периодической печати (например [II]). В настоящем сборнике материалы анкеты для новобрачных анализируются в пяти статьях [I2-I6]. В последующем приведем данные обработки всех тех признаков, которые использованы в статьях [I2-I6]. Это позволит избежать ненужных повторений и упростить сноски, а также должно бы облегчить читателям быстрое нахождение основных статистических данных по данному вопросу для понимания последующих частей.

В добавок к этому приводится еще список признаков, задуманный как своеобразный "ключ", на основании которого даже читатель, владеющий эстонским языком недостаточно, сможет пользоваться всеми таблицами, приведенными в статьях [I2-I6]; для основания нужно только взять номера признаков, которые во всех статьях одинаковые.

* *
*

Всего заполнили анкету 575 супружеских пар, таким образом анализируются данные, полученные от II50 новобрачных. Для обработки оформили полученные ответы в 270 признаков. Из основных демографических признаков анализировали следующие: пол (263), национальность (264), возраст (265), семейное положение (266), образование (267), социально-профессиональное положение (268). Анкетируемых спрашивали также об образовании их отца и матери (I4,I5) и социально-профессиональной принадлежности (I6,I8). Кроме того, выяснили то место, где рос анкетируемый (4), состав его семьи (8), национальная структура (I3), количество братьев и сестер.

Приводим распределение всех этих признаков (в основном в оригинальной шкале) отдельно по поводу мужчин (M) и женщин (N), используя при этом проценты от общего числа всех ответов. В скобках после номера признака отмечено число ответивших на этот вопрос - сначала со стороны мужчин (символ M), потом со стороны женщин (символ N).

Признак нр. 264. Национальность (570; 574)

	M	N
I. Эстонец (эстонка)	72,I	73,3
2. Русский (русская)	I9,I	20,4
3. Белорусс (белоруска)	I,6	I,2
4. Украинец (украинка)	3,3	I,7
5. Латыш (латышка)	0,5	0
6. Литовец (литовка)	0	0,2
7. Финн (финка)	I,4	I,6
8. Другая национальность	I,9	I,6

Признак нр. 265. Возраст (57I; 533)

	M	N
I. Меньше I8 л.	0,5	I,2
2. I8 - I9 л.	5,I	I9,3
3. 20 - 2I г.	I5,8	26,8
4. 22 - 23 г.	3I,9	22,I
5. 24 - 25 л.	I9,4	I3,2
6. 26 - 27 л.	9,I	4,5
7. 28 - 29 л.	5,2	3,0
8. 30 - 34 г.	6,5	3
9. 35 - 39 л.	2,I	2,I
I0. 40 - 49 л.	3,2	3,I
II. 50 - 59 л.	0,5	0,9
I2. 60 и больше	0,7	0,2

Признак нр. 266. Семейное положение (57I; 575)

	M	N
I. Холостой(ая)	90,0	85,0
2. Холостой(ая) с ребенком	I,4	5,7
3. Разведенный(ая) без ребенка	3,2	2,6
4. Разведенный(ая) с ребенком	5,I	5,4
5. Вдовец (вдова) без ребенка	0	0,4
6. Вдовец (вдова) с ребенком	0,3	0,9

Признаки: нр. 267 Образование, I5 образование отца, I4 образование матери (57I; 532; 565; 575; 536; 563)

	M(267)	MI(I5)	ME(I4)	N(267)	NI(I5)	NE(I4)
I. До 4 классов	0,3	I3,7	I4,0	0,5	I4,7	I6,0
2. 5 - 6 классов	3,2	27,3	3I,2	I,9	29,I	29,9

3. 7 - 8 классов	25,0	23,3	23,7	I4,I	22,9	22,4
4. Незаконченное среднее	I9,6	6,2	7,6	I7,2	7,I	9,7
5. Среднее	34,3	I4,I	I5,6	47,8	I2,9	I5,I
6. Незаконченное высшее	I2,3	2,4	2,I	I2,0	3,0	I,9
7. Высшее	5,3	7,2	3,I	6,5	6,0	5,5
8. Не знаю	–	5,8	2,7	–	4,3	I,4

Здесь и в дальнейшем значения символов следующие: МI – отец мужа; МЕ – мать мужа; NI – отец жены; NE – мать жены; в скобках после символа номер признака.

Признаки: нр. 268 Социально-профессиональная принадлежность, I6 – то же у отца, I8 – то же у матери (573; 477; 555; 477; 550; 574)

	M(268)	MI(I6)	ME(I8)	N(268)	NI(I6)	NE(I8)
I. Профессионально-техническая интеллигенция	8,9	7,I	7,4	I8,6	9,2	9,3
2. Руководящие административные работники	I,0	4,8	I,4	0,9	2,9	0,7
3. Канцелярские работники	0,3	2,9	9,2	II,5	I,7	6,6
4. Торговые работники	I,I	I,9	4,7	9,0	2,9	7,8
5. Работники сельского хозяйства	I0,I	32,5	27,4	4,7	28,5	23,I
6. Горняки	2,6	2,5	0,7	0,9	I,9	I,3
7. Работники транспорта и связи	20,I	9,6	2,5	3,0	I2,4	2,7
8. Рабочие производственных и промышленных предприятий	37,0	3I,7	2I,4	27,2	33,3	22,2
9. Работники сферы обслуживания	3,7	2,5	I0,8	7,8	3,4	I2,5
I0. Прочие (домохозяйки, ученики, студенты)	I5,2	4,4	I4,4	I6,4	3,8	I3,8

Признак нр. 4. Местожительство (570; 570)

	M	N
I. В деревне	42,I	38,6
2. В маленьком городке или поселке	I7,9	20,5
3. В большом городе	40,0	4I,9

Признак нр. 8. Семья, в которой вы выросли (572; 57I)

	M	N
I. Цельная семья	76,2	74,4
2. Отсутствует один из родителей	I8,2	20,5
3. Приемные родители, родственники	4,0	4,0
4. Детдом	I,6	I,I

Признак нр. II. Количество детей в семье (573; 569)

	M	N
I. Один ребенок	I4,5	I4,9
2. Два ребенка	36,0	32,7
3. Три ребенка	23,0	22,5
4. Четыре ребенка	I2,3	I3,4
5. Пятеро ребят	7,2	6,7
6. Шестеро и более ребят	7,0	I0,0

Признак нр. I3. Одной ли национальности родители? (56I; 560)

	M	N
I. Да	87,3	86,4
2. Нет	II,8	I3,0
3. Не знаю	0,9	0,6

Психологической оценки личности добивались в двух частях анкеты "Я сам(а)" и "Будущий(ая) супруг(а)". Формально эти части совпадают между собой, состоя из противоположных черт характера, соединенных 5-балльной шкалой, например:

Темпераментный, живой 5 4 3 2 I Уравновешенный,

причем варианты ответов закодированы следующим образом:

"5" - очень темпераментный,

"4" - темпераментный,

"3" - не очень темпераментный, но и не особенно уравновешенный,

"2" - уравновешенный,

"I" - очень уравновешенный.

В разделе "Я сам(а)" просили анкетируемого оценить себя по данной системе и по всем приведенным чертам характера; в разделе "Будущий(ая) супруг(а)" нужно было таким же образом оценить своего будущего супруга (свою будущую супругу). Общая анкета супружеской пары, состоящая из двух отдельных анкет, содержит, таким образом, четыре комплекта оценок характера человека (ММ, МЖ, ЖЖ, ЖМ); подобный их анализ приводится в статье [I2]. Перечислим использованные нами в анкете черты характера, поместив на первое место то свойство, которое на шкале получает высшую оценку (это значит "5").

46. Покладистый - Неуступчивый
47. Темпераментный - Уравновешенный
48. Честный, справедливый - Нечестный, несправедливый
49. Несамобытный, зависимый - Самобытный, независимый
50. Завистливый - Доброжелательный
5I. Тактичный - Нетактичный
52. Непоседистый - Поседистый, целенаправленный
53. Ласковый, душевный - Бездушный, неласковый
54. Скромный - Навязчивый
55. Медлительный, вялый - Энергичный, живой
56. Самоуверенный - Податливый
57. Честолюбивый - Скромный
58. Недружелюбный - Общительный
59. Сознательный, развитый - Наивный
60. Задумчивый, скрытый, самостоятельный - Легкомысленный, душа на распашку, восприимчивый
6I. Сообразительный - Ограниченный
62. Общительный - Обособленный

63. Требовательный, нетерпеливый - Терпеливый, нетребовательный
64. Тихий, уравновешенный - Живой, шумный, необузданный
65. Осторожный, трусливый - Смелый, искатель приключений
66. Независимый, самоуверенный, - Зависимый, неуверенный, непрактичный практичный
67. Оптимистичный, беззаботный - Пессимистичный, озабоченный
68. Добросовестный, прилежный - Недобросовестный, неприлежный
69. Нервный, легко возбудимый - Спокойный
70. Доверчивый - Недоверчивый
71. Шаловливый - Серьезный
72. Веселый - Грустный
73. Хороший, дружелюбный - Недружелюбный, мелочный
74. Порядочный, прилежный - Беспорядочный, беспечный
75. Уравновешенный - Неуравновешенный

Взгляды анкетируемых на брачную жизнь выяснялись в части анкеты, состоящей из двадцати четырех соответствующих вопросов; например, приведем один из них (признак № 100) с соответствующими подразделениями и числовым кодом (им будет номер ответа варианта).

100 "Важно ли в браке взаимоуважение супругов?" (574; 573).

	М	Ж
1. Очень важно	83,6	89,3
2. Важно	16,2	10,5
3. Не очень важно	0,2	0
4. Совсем неважно	0	0,2

Среднее значение кодов соответственно 1,17 и 1,11. В этой части анкеты структура возможных вариантов ответов на заданные вопросы повсюду одинакова. Более детальный анализ ценности оценок приводится в статье, посвященной этому [15].

Мотивы брака рассматривают признаки нр. 222-236. Для примера приведем один из них с перечнем возможных вариантов и таблицей подразделения.

222 Любовь (561; 558)

	М	Ж
1. Очень важна	65,9	67,2
2. Важна	31,2	30,5
3. Не имеет значения	2,9	2,3

Среднее значение кодов: 1,37; 1,35. Структура всех остальных признаков 223-236 такая же; подробный их анализ в статье [16].

Взгляды супругов на вопросы интимной жизни отражали признаки 142, 143 и 145, где просили дать возможность половой связи для холостых мужчин (142), незамужних женщин (143), между людьми, собирающими скоро вступить в брак (145).

Приведем также возможные варианты ответов на эти вопросы и среднюю ценность кодов (560, 525, 572; 530, 546, 564).

	М(142)	М(143)	М(145)	Ж(142)	Ж(143)	Ж(145)
1. Естественны и нужны	58,6	29,7	39,2	36,4	28,8	35,3
2. Возможны	37,5	28,2	42,6	33,8	27,3	41,5
3. Не особенно желательны	18,0	31,5	15,7	24,0	32,2	19,5
4. Достойны осуждения	4,8	10,5	2,5	5,8	11,7	3,7

Среднее значение кодов: I,9I; 2,23; I,8I; I,99; 2,27; I,92.

PANEL-QUESTIONING OF THE PEOPLE TO BE MARRIED IN THE ESTONIAN SSR IN THE SPRING OF 1972

E. T i i t

The aim of the inter-department family study group of Tartu State University is to investigate the factors affecting the development of a contemporary family and causing its instability. For this purpose a number of questionings were outlined for carrying through on the territory of the Estonian SSR from 1970 to 1977. A comparative study of the data received in the course of the questionings should elucidate the main objective and subjective factors determining whether the family is harmonic and able to serve its purpose whether it is lead to ruin (in fact or juridically).

The first questionnaire "Your Ideal" which was of somewhat preliminary character and which provided data about spouse and family ideals, was carried through among the students of Tartu State University in the academic year of 1969/70. / 1 /. The conclusions made analysing the results of the questionnaire (see /2,5/ and / 4 /) were utilized in outlining the further investigations. The further questionnaires were compiled and afterwards analysed considering the experience of the first one.

In 1971 a questionnaire "For the people to be married" was completed. This voluminous brochure of 42 pages of colour print contained 201 questions. It took more than a year for the whole study group to compile the questionnaire. As to the selecting of the questions as well as to the solving of the technical problems arising in connection with the official forming of the questionnaire, a lot of work was done by Aida Tavit, jun.sc. worker. The

Kirjandus

1. Sinu ideaal . Ankeet. TRÜ, 1970.
2. E. Koppel. Üliõpilaste abielu- ja perekonnaideaal . Diplomitöö. Tartu, 1971.
3. R. Cattell. A Guide to Mental Test. London, 1953.
4. E.Tiit, E.Koppel. Sotsioloogilise uurimuse statistikast I. Matemaatika ja Kaasaeg XVIII. Tartu, 1972.
5. Programme kõigile V. Tartu, 1972.
6. Programme kõigile VI. Tartu, 1973.
7. E.Tiit. Matemaatilise statistika tabelid KKI. Tartu, 1972.

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ВСТУПАЮЩИХ В БРАК
(по материалам опроса, проведенного в 1972-ом году в Эстонии)

Э. Коэметс, Э. Тийт

Р е з ю м е

1. Весной 1972-го года в Эстонии при бюро ЗАГС состоялся опрос одной третьи всех пар, желающих вступить в брак; будущие супруги заполняли анкеты одновременно, но независимо друг от друга, и обе их анкеты, взятые вместе, дали "анкету супружеской пары". Эти анкеты (их число примерно 600) обрабатывались на ЭВМ.

2. В каждой из отдельных анкет имелись две психологические части: характеристика самого интервьюируемого и характеристика его (ее) будущего супруга (будущей супруги). Обе эти части состояли из тридцати признаков, каждый из которых измерялся по 5-балльной шкале.

В результате получили 4 массива оценок: самооценки мужчин (MM) и женщин (NN), оценки будущей супруги мужчинами (MN) и оценки будущего супруга женщинами (NM) - всего тридцать аналогичных признаков в каждом массиве.

3. Во-первых, мы сделали для каждого признака корреляционную матрицу (порядка 4) между всеми этими оценками. Оказалось, что корреляции между оценками MM и NM, соответственно NN и MN (т.е. оценки одного человека им самим и его будущим супругом или будущей супругой) весьма маленькие - порядка 0,10 - 0,15, а это наводит на мысль, что будущие супруги знают друг друга довольно мало.

Корреляции между оценками MM и MN , соответственно NN и MN (то есть оценки, данные одним человеком самому себе и своему супругу или своей супруге) немногим больше - порядка 0,25 - 0,30. Это можно объяснить тем, что люди видят своего

партнера в некотором смысле близким к этому, какими они хотят видеть самого себя.

4. Проводился факторный анализ 4-х корреляционных матриц психологических признаков.

По матрицам MM и NN выделились 2 фактора, которые образовали очень похожие друг на друга факторные структуры; все 30 признаков поместились в факторном пространстве в виде 5-и четко выделяющихся групп, которые точно совпадали у обеих матриц. Это доказывает, что общая структура личности у интервьюируемых мужчин и женщин, судя по их самооценкам, очень похожа.

Матрицы MN и NM имели в среднем большие коэффициенты корреляции, чем матрицы MM и NN, и поэтому удалось по ним выделить 3 фактора, которые также дали аналогичную структуру и группировку признаков, похожих на предыдущие. Отсюда вытекает, что все интервьюируемые видят в своем будущем супруге (своей будущей супруге) идеального человека, обладающего структурой личности реального человека.

PSYCHOLOGICAL DESCRIPTION OF THE PEOPLE TO BE MARRIED

S u m m a r y

One of the aims of the panel-questioning carried through in the spring of 1972 was the psychological understanding and description of the persons going to get married, to clear out which types of individuals choose one another to be partners and to which extent they know each other before getting married. These questionnaires also enabled one to observe the dependence of the permanence and happiness of a marriage upon the degree of the partners' pre-marital acquaintance.

With this in view, the parts of the questionnaires of both spouses "Myself" and "Future Spouse" were processed simultaneously (see53-54/). The respective designation of the parts was the following: MM ("Myself" in husband's questionnaire), MN ("Future Spouse" in husband's questionnaire), NN ("Myself" in wife's questionnaire), and NM ("Future Spouse" in wife's questionnaire).

For each quality (i.e. the estimate of a characteristic feature) of each part mentioned the average mark was found (see Table 1). The analysis of the features which received relatively higher marks (Table 2) shows that the structure of self-estimates as well as those given by the partner coinsides as to men and women.

A comparison of the self-estimates of men and women (see Table 3) reveals that on the average women estimate themselves lower than men (in case of positive characteristic features the men's self-estimates are higher than those of women). Comparing the women's estimates of their future husbands to the self-estimates of men, we can see that as far as positive features are concerned, women are, without exception, of higher opinion about their future husbands

K i r j a n d u s

1. Eesti NSV Rahvamajandus 1970. aastal. Tallinn, 1971.
2. Eesti NSV Rahvamajandus 1971. aastal. Tallinn, 1972.
3. E. Koppel. Sinu ideaal . Tartu, 1972.
4. S. Pleer, E. Tiit. Tartlaste abielu kestus. - Perekonnaprobleemid . Tartu, 1972.
5. В.А. Белова. Анализ влияния на брачность семейного и возрастно-полового состава населения. - Вопросы демографии. М., 1970.
6. Л.Е.Дарский. Формирование семьи. М., 1972.
7. Л.Е.Дарский. Социально-психологические аспекты демографического поведения и их изучение. - Проблемы демографии. М., 1971.
8. И.С.Кон. Половая мораль в свете социологии. -"Советская педагогика", № 12, 1966.
9. А.Г.Харчев. Брак и семья в СССР. М., 1964.
10. Х.И.Холмогоров. Интернациональные черты советских наций. М., 1970.
11. Н.Г.Юркевич. Советская семья. Минск, 1970.
12. Н.Г.Юркевич. Мотивы заключения и стабильность брака. - Проблемы быта, брака и семьи. Вильнюс, 1970.

ПРОБЛЕМЫ, СВЯЗАННЫЕ С ВОЗРАСТОМ ВСТУПЛЕНИЯ В БРАК В ЭСТОНСКОЙ ССР

А. Тавит

Р е з ю м е

В настоящей статье, по данным Центрального статистического управления Эстонской ССР и анкет новобрачных, проанализирована общая демографическая ситуация, возрастная динамика вступления в брак и сопутствующие им изменения.

В Эстонской ССР возраст вступления в брак с 1959 г. по 1972 г. (выборочный опрос) снизился у мужчин на 2,7 и женщин на 1,9 года. Средний возраст жениха во время выборочного опроса был 23,8 и невесты - 22,4 года.

В связи с понижением брачного возраста участились браки мужчин 20 - 23 лет и женщин 18 - 21 года. Примерно 4/5 из всех мужчин и женщин вступают в брак в возрасте соответственно от 20 до 27 лет и от 18 до 25 лет.

Снижению брачного возраста и интенсивности заключения браков сопутствует увеличение бракосочетаний в младших возрастных группах, а этим снижается и средний возраст всех, вступающих в брак. В период 1959 - 1970 г. (включительно) брачность мужчин увеличилась на 2,9 % и женщин - на 4,7 %. Брачность жителей города увеличилась больше, чем жителей села, у мужчин соответственно 3,8 % и 1,2 % и у женщин 4,7% и 4,1 %. В некоторой степени большее увеличение брачности среди женщин (особенно в возрасте 18 - 25 лет) вызвана благоприятной демографической ситуацией. В Эстонской ССР (по переписи населения 1970 года) соотношение 20 - 29-летних мужчин и женщин было 1,1 : 1, а в младших возрастных группах (18 - 19 лет) еще благоприятнее. Но возрастно-половая структура некоторых районов отличается от средней, поэтому и получается различная брачность среди жителей города и села.

Наряду с демографическими факторами на возраст вступления в брак и брачность влияют также ранняя эмансипация из-под влияния родителей и более ранняя материальная самостоятельность (особенно молодых рабочих), что позволяет создать

собственную семью уже в раннем возрасте.

Видимо, существенное влияние здесь оказывают и изменения в нормах морали, регулирующих добрачные половые связи. 82,I % опрошенных мужчин и 71,2 % женщин признавались, что еще до вступления в брак они имели половые связи по крайней мере с одним партнером. Взгляды мужчин и женщин на добрачные сексуальные связи весьма схожи. Их естественность и необходимость считает примерно 7/I0 из опрошенных мужчин и 2/3 женщин. Добрачные половые связи между будущими супругами оправдывает около 4/5 всех опрошенных. Безусловно отрицает их лишь 4,8 % мужчин и 5,8 % женщин.

Расширение добрачных сексуальных связей может повлиять на брачность и брачный возраст в совершенно противоположном направлении. Реальная возможность удовлетворять свои сексуальные потребности (особенно у мужчин) без заключения брачных связей способствует повышению брачного возраста и уменьшает брачность. С другой стороны, добрачная беременность приводит зачастую к более раннему браку, способствуя в этом отношении увеличению брачности и снижению возраста вступления в брак.

Из всех опрошенных мужчин 40,5 % и женщин 42,0 % утверждали, что ожидание ребенка было для них важным или даже очень важным мотивом вступления в брак.

Несмотря на увеличение браков среди младших возрастных групп, общая брачность среди эстонцев все-таки низка: на каждые I000 жителей (от I6 лет и старше), по данным I970 года, в браке состояли 669 мужчин и 535 женщин. Одной из причин такого положения является лабильность заключенных браков. Каждый третий брак расторгается. А вероятность повторных браков разведенных мужчин и женщин довольно низка (через два года после расторжения брака она составляла у мужчин I/2 и у женщин I/3).

Большая часть мужчин обследованного контингента (82,7%) вступила в брак с женщинами своего возраста или моложе себя до I0 лет. А с женщинами старше себя вступили в брак лишь I5,4 % мужчин. Часто бывает так, что чем старше мужчина,

тем моложе жену он себе выбирает. На женщине, старше себя, склонны жениться именно молодые мужчины (в возрасте I8-2I года). Такие тенденции в соотношении возраста супругов существуют уже довольно длительное время (в данном случае уже с I959 года). Корреляция между возрастами мужчин и женщин, по нашим данным, составляет 0,7I2.

Возраст вступления в брак тесно связан с образованием, национальностью и семейным положением до брака.

Данное исследование выявило, что средний возраст мужчин, вступивших в повторный брак, составил 33,7 года и женщин - 30,6 лет, а средний возраст мужчин, вступающих в брак впервые, составляет 23,4 и женщин 2I,9 года. Таким образом, высокий возраст повторно вступающих в брак повысил, по данным настоящего исследования, средний возраст бракосочетания у мужчин на 0,4 и у женщин на 0,5 года. Средний возраст мужчин, вступающих в брак впервые, за период с I959г. по I972 г. (выборочный опрос) снизился на I,8 и у женщин на I,5 года.

У мужчин и женщин русской национальности, вступающих в брак впервые, средние данные, по сравнению с эстонцами, на один год ниже, а брачная интенсивность во всех возрастных группах выше.

С повышением образования неуклонно возрастает и возраст вступления в брак. Мужчина с высшим образованием женится в среднем на 2,I года позже, а женщина на 5,0 лет позже выходит замуж, превысив этим самым на полтора года средний брачный возраст мужчин с высшим образованием. Эти тенденции, связанные с образованием, свойственны как русским, так и эстонцам.

Возраст вступления в брак непосредственно не зависит от социального происхождения жениха и невесты, социального статуса, типа семьи.

Из вышесказанного следует, что брачный возраст зависит прямо от наличия необходимых демографических и социально-экономических условий. Если они благоприятствуют, то брак заключается в более молодом возрасте и более интенсивно.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВЫБОР СУПРУГА (СУПРУГИ)

А. Тавит

Р е з ю м е

В данной статье, на основании исследования новобрачных, рассматривается формирование супружеских пар в зависимости от образования будущего супруга (супруги), национальности, добрачного семейного положения и социально-профессиональной группы. Мы также пытались выяснить, имеется ли налицо тенденция при выборе супруга (супруги) к гомо- или гетерогенности. Для этого мы сравнили между собой число пар, действительно возникших (n_{ij}) и возникших случайно ($\tilde{n}_{ij}$), где $\tilde{n}_{ij} = \frac{n_i \cdot n_j}{n}$.

Выяснилось, что с аспекта добрачного семейного положения среди исследуемого контингента гомогенных супружеских пар было 82,8 %. Гомогенных пар среди тех, которые впервые вступали в брак, было 94,2 %, а среди тех, кто повторно вступали в брак - 31,7 %. Среди повторно вступающих в брак в основном (1/3) разведенные или вдовцы и вдовы с детьми. У разведенных мужчин с детьми или вдовцов четко выражена тенденция выбрать себе супругу из числа разведенных с детьми, вдов с детьми, а также одиноких матерей. Видимо, наличие ребенка является здесь одним из существенных мотивов к заключению подобного брака. Из холостых мужчин и незамужних женщин с холостыми партнерами вступило в брак соответственно 88,7 и 93,8 %.

Соотношение между действительно и очевидно случайно заключенными браками было 473/411, что показывает наличие известной тенденции к созданию гомогенных браков.

По признаку национальности гомогенных супружеских пар было 83 % - среди эстонцев 93,6 % и среди русских 70,9 %. Мужчины вступают в смешанный брак реже, чем женщины. В данном случае эстонские мужчины в 5,4 % случаев вступали в смешанные браки, женщины в 7,4 % случаев, русские же мужчины - в 26,9 % и женщины - в 31,3 % случаев.

У обеих национальностей проявляется сильная тенденция к созданию гомогенных супружеских пар по национальному признаку. Соотношение между действительно и очевидно случайно сформировавшихся супружеских пар для эстонцев было 388/302 и для русских - 79/22. При создании смешанных супружеских пар наблюдается склонность выбирать себе партнера (партнершу) среди родственных национальностей (русские выбирают украинцев или белорусов).

Гомогенных супружеских пар по образовательному признаку было заключено приблизительно наполовину. В остальных супружеских парах образование сторон существенно отличалась. Несмотря на то, что почти половина браков было заключено между партнерами с различным уровнем образования, и здесь отчетливо выражено стремление к гомогенности. Соотношение между действительно и очевидно случайно сформировавшимися супружескими парами при незаконченном среднем образовании составляло 119/80, при среднем - 118/94 и незаконченном высшем - 57/21. Возникновению гомогенных супружеских пар препятствует неблагоприятная половая- образовательная структура локальная, препятствующая выбор супруга (супруги). Особенно заметно это в поселках и деревнях.

По признаку социально-профессиональной группы супругов гомогенных пар было 174 или 30,3 %. По этому признаку гомогенных браков было заключено среди рабочих производственных предприятий (46,8 %), работников сельского хозяйства (23,5%) и инженерно-технической интеллигенции (25,4 %). Оказалось, что число гомогенных браков среди данных профессиональных групп зависит: 1) от числа членов данной группы и 2) половой структуры группы. Чем обширнее социально-профессиональная группа и чем благоприятнее ее половая структура, тем большее число гомогенных браков в границах данной группы.

Всем новобрачным присуща общая тенденция - стремление к заключению брака с похожим на себя партнером.

ABIELLUJATE VÄÄRTUSORIENTATSIOONIST

A. T a v i t

Perekonna aluseks on abielu. Et loodav perekond kujuneks tugevaks ja elujõuliseks, peavad abikaasad omavahel hästi sobima, sest abikaasadevahelistest suhetest oleneb perekonna edasine areng ja üldine atmosfäär. Abikaasade vastastikune sobivus peaks olema iga sõlmitava abielu eelduseks, vastasel juhul on tulemuseks õnnetu või purunenud abielu.

Sõlmitava abielu käekäik oleneb paljuski sellest, kuivõrd tulevased abikaasad on abieluks ette valmistatud. Olulist osa etendab siin lapsepõlvekodu, kus kujundatakse inimese peamised karakteroloogilised iseärasused, vajadused, väärtushinnangud, suhtumine teisesse inimesesse üldse ning sealjuures ka suhtumine vastassoo esindajasse kui tulevasesse abielupartnerisse. Kodu on koht, kus laste tulevase abielu müürid üles laotakse.

Tulevase abielu saatusele ei jäta mõju avaldamata ka lähem sotsiaalne ümbrus (sõprade, tuttavate jm. ring), mis kujundab noore inimese ellusuhtumist ja ideaale, ka abikaasa-, abielu- ja perekonnaideaali. Kuid abikaasa ideaal, nagu näitas uurimus TRÜ üliõpilaskonnas, sõltub vastaja enesehinnanguist ega vasta alati objektiivsele tegelikkusele (7). Ideaali realiseerimine tegelikkuseks eeldab kõigepealt seda, et valitud abielupartneril tõepoolest esineks neid omadusi

ja väärtusi, mis on talle projitseeritud ideaali põhjal. Vastasel juhul võib hiljem oodata rahulolematust abieluga või abielu purunemist.

Zaporožje linna tööstusettevõtetest pärit abielunaiste hinnangud oma abikaasale ja abielule näitasid, et ~2/5 naistest oli oma abieluga täiesti rahul. Nad leidsid, et abikaasa ja kogu abielu vastab nende ideaalile. Umbes 2/5 naistest olid abieluga ja abikaasaga osaliselt rahul, ~1/5 aga üldse mitte. See tähendab, et abikaasale ideaali põhjal projitseeritud omadusi esines kas ainult osaliselt või üldse mitte ja see takistas ka edu saavutamist abielus. Järelikult võib ideaali, mis on inimesel tema elu jooksul kujunenud sotsiaalse tegelikkuse mõjul, vaadelda kui üht "abikaasadevaheliste moraalsete suhete ja tegelikkuse kriitilise hindamise alust" (8). Eelnevast ei tohi järeldada, et abikaasa osaline või isegi täielik mittevastavus ideaalile viib alati abielu ebaõnnestumisele. Tuleb arvestada, et partner ei vasta kunagi täpselt ideaalile (välja arvatud üksikud erandjuhud). Seda esiteks sellepärast, et enamasti ei jõuta enne abiellumist abikaasat kui isiksust igakülgselt tundma õppida, ja teiseks sellepärast, et inimisiksus pole ju midagi staatilist, igavesti ühesugust, vaid on dünaamiline ja arenev. See areng viib lõppkokkuvõttes teatud kindla isiksusetüübi kujunemisele. Alles abielus olles, kui abikaasad oskavad, mõistavad ja tahavad taluda teineteise vigu ja eksimusi (teinekord isegi ülekohut) ja suudavad allutada oma isikliku "mina" ühise "meie" huvidele, võib abikaasade vahel kujuneda

täielik või enam-vähem täielik teineteise mõistmine.

Mis on siis selleks aluseks, millel sotsiaalne tegelikkus kujundab inimese ideaale, suhtumist asjadesse ja nähtustesse, mis paneb inimese tegutsema ühel või teisel viisil? Marksistlik sotsioloogia ja psühholoogia peab selleks aluseks inimese vajadusi. Oma vajaduste rahuldamiseks astuvad inimesed üksteisega suhetesse, vajaduste iseloomust aga sõltub vastastikuste suhete iseloom ja kestus. Rea inimlike vajaduste rahuldamine toimub kõige täiuslikumalt abieluliste suhete raames. Eeskätt peetakse siin kaasajal silmas just abikaasade psühholoogilisi vajadusi (A. Baranov, A. Hartšev, N. Jurkevitš, E. W. Burgess, H. J. Locke, M. C. Elmer jt.).

Teadlikustatud vajadused on alati seotud kujutlusega nende vajaduste rahuldamiseks vajalikest hüvedest või väärtustest. Võib arvata, et abiellujatel on tähelepanu keskpunktis need väärtused, mis on seotud tulevase abikaasa isikuga, abikaasadevaheliste suhetega ja abieluga üldse. Siinjuures võib aga tulevaste abikaasade tähelepanu olla koondunud erinevatele väärtustele või mõistetakse samu väärtusi erinevalt, sest väärtused on isikupärased ja erinevatest ühiskondlikest süsteemidest pärit abiellujad hindavad väärtusi erinevalt (kuigi eeldavad, et teevad seda ühesuguselt). Väärtuste erinev hindamine võib aga abielus olles arusaamatusi põhjustada.

Mitte ainult väärtuste isikupärasus, vaid ka väärtuste omandamise sügavus võib mõjutada abielu käekäiku ja abielulisi suhteid üldse. Kui väärtused on omandatud pealiskaudselt, puhtverbaalsel teel, ilma nende sisu tunnetamata, siis ei kujune nad inimese edaspidise käitumise regulaatoriks. Väärtuste pinnapealset omandamist esineb sagedamini noortel, kellel puuduvad praktilised elukogemused ja kelle kodune kasvatus maailmavaate kujundamisel ei ole olnud järjekindel.

Väärtusi, mis reguleerivad inimese käitumist abielulistes suhetes, nimetame edaspidi abielulisteks väärtusteks. Viimaste väljaselgitamiseks kasutame abiellujate arvamusi (hinnanguid) abielu kindlustavate faktorite kohta. Me lähtume seisukohast, et "väärtus on uskumuse tüüp, mis asetatud isiku kogu uskumuste süsteemis kesksele kohale" ja et "arvamus on uskumuse, hoiaku või väärtuste sõnaliseks väljenduseks" (5).

Abiellujate hinnangute põhjal abielulistele väärtustele püüame esitada ka abiellujate väärtusorientatsiooni, mille all mõistame teatud ühtset väärtuste süsteemi, mis tingib inimesel kindla käitumisliini kujunemise abielulistes suhetes.

1. Abiellujate väärtusorientatsiooni üldiseloomustus.

Ankeedis oli esitatud 23 üksikfaktorit, mis suuremal või vähemal määral võivad mõjutada abielu stabiilsust ja harmooniat. Iga faktorit tuli hinnata neljapallilises süsteemis (1 - väga oluline, 2 - oluline, 3 - mitte eriti oluline ,

4 - pole üldse oluline). Kuna tegemist on suure hulga üksikfaktoritega*, siis üldistuste tegemiseks peame otstarbekaks ühendada nad järgmistesse teatud mõttes tinglikesse väärtusgruppidesse ja alagruppidesse.

I. <u>Intellektuaalsed väärtused</u>

1. Abikaasade ideelis-poliitiliste vaadete ühtsus.

2. Abikaasade vaadete ja maitse ühtsus kunstiküsimustes.

3. Harrastuste ja huvialade ühtsus.

4. Abikaasade suhtumine teineteise tavadesse ja harjumustesse.

II. <u>Emotsionaalsed väärtused.</u>

1. Abikaasadevaheline armastus.

2. Õrnus ja hellus abikaasadevahelistes suhetes.

3. Abikaasadevaheline seksuaalharmoonia.

4. Ühine vaba aja ja puhkuse veetmine.

III. <u>Eetilised väärtused.</u>

A. <u>Abikaasadevahelised suhted.</u>

1. Abikaasalik truudus.

2. Teineteisest lugupidamine.

3. Teineteise mõistmine.

4. Vastastikune usaldus.

*Üksikfaktori väärtus pallides väljendab kõigi vastajate hinnangute keskväärtust. Pallides väljendatuna tähendab 1 kõige kõrgemat ja 4 kõige madalamat hinnangut.

B. <u>Abikaasa isiklikud omadused.</u>

1. Kannatlikkus.

2. Karskus.

3. Praktiline meel.

4. Hoolitsus oma välimuse eest.

5. Viisakus suhtlemisel.

C. <u>Suhted äia-ämmaga.</u>

1. Vastaja suhted äia-ämmaga.

2. Abikaasa suhted äia-ämmaga.

IV. <u>Majanduslikud väärtused.</u>

A. <u>Oma kodu.</u>

1. Omaette kodu olemasolu noorpaaril.

2. Kodu mugavus.

B. <u>Majanduslik jõukus.</u>

V. <u>Lapsed kui väärtus.</u>

Ülaltoodud väärtuste grupeeringu alusel omandab abiellujate väärtusorientatsioon alljärgneva struktuuri.

I. Abikaasadevahelised eetilised suhted	- 1,19 palli
II. Emotsionaalsed väärtused	- 1,46 palli
III. Oma isiklik mugav kodu	- 1,55 palli
IV. Lapsed	- 1,59 palli
V. Abikaasa isiklikud omadused	- 1,70 palli
VI. Suhted äia-ämmaga	- 1,92 palli
VII. Intellektuaalsed väärtused	- 2,03 palli
VIII. Majanduslik jõukus	- 2,64 palli

Nagu selgus, ollakse abiellumisel orienteeritud esmajoones abikaasadevahelistele eetilistele ja emotsionaalsetele suhetele, lastele, oma isikliku mugava kodu loomisele ja abikaasa isikule, alles teises järjekorras suhetele tulevaste sugulastega (eeskätt äia ja ämmaga), intellektuaalsetele väärtustele ja majanduslikule jõukusele. Sellest järeldub, et abiellumisel lähtutakse vajadustest, mis tulenevad abielu esmastest funktsioonidest ja moodustavad abielu olemuse. Pearõhk on siinjuures asetatud abikaasadevahelistele eetilistele suhetele: üksteisest lugupidamisele, truudusele, teineteise mõistmisele, vastastikusele usaldusele, ja seda olenemata abiellujate soost, vanusest, rahvusest, haridusest, sotsiaal-professionaalsest grupist, abielueelsest perekonnaseisust ja sotsiaalsest päritolust. Abiellujate väärtusorientatsioonis asuvad need väärtused kindlalt esikohal.

Kõrgelt hinnatakse abielus ka emotsionaalseid väärtusi, iseäranis abikaasadevahelist armastust ja õrnust-hellust omavahelises suhtlemises. Märgatavalt vähem oluliseks peetakse abikaasadevahelist seksuaalharmooniat (keskmine hinnang 0,41 palli võrra madalam armastusest ja 0,43 palli võrra õrnusest-hellusest). See näitab, et abielus omistatakse suuremat tähtsust abikaasade psühholoogilisele kui füüsilisele sobivusele. Kuigi emotsionaalseid väärtusi abielus hinnatakse suhteliselt kõrgelt (ainult 0,27 palli võrra nõrgemalt kui abikaasadevahelisi eetilisi suhteid), ei ole nende hindamisel enam sellist üksmeelt kui eetiliste väärtuste puhul.

Oma isiklikku mugavat kodu ja lapsi peavad abiellujad abieluliste väärtuste hulgas peaaegu võrdväärseteks. Kuid arvamused on siin erinevad, nii et mainitud väärtuste koht väärtusorientatsioonis kõigub II ja VI koha vahel.

Abikaasa isiklike omaduste kui abieluliste väärtuste hindamisel paistab silma hinnangute suhteliselt suur stabiilsus kõigil vaadeldud juhtudel, mistõttu antud väärtuste grupp asub väärtusorientatsiooni struktuuris küllaltki kindlalt V kohal. Olulisemaid erinevusi on märgata ainult seoses rahvuse, sotsiaalse päritolu ja abielueelse tutvusperioodiga. Abikaasa isiklikest omadustest peetakse kõige olulisemaks viisakust abikaasadevahelises suhtlemises, seda hinnatakse võrreldes abikaasa kannatlikkusega 0,21, karskusega 0,43, praktilise meelega 0,30 ja välimuse eest hoolitsemisega 0,25 palli võrra kõrgemalt ja see asub üksikväärtuste (arvuliselt 23) üldjärjestuses seitsmendal kohal abikaasadevaheliste eetiliste suhete ja armastuse ning õrnuse-helluse järel.

Suhete hindamisel äia-ämmaga on abiellujate arvamused suhteliselt stabiilsed. Väärtusorientatsiooni struktuuris on nad enamikul vaadeldud juhtudel VI kohal. Suhtumisel äiasse-ämmasse avaldub selgemalt hariduse, vanuse, päritolu ja rahvuse mõju.

Eelviimasel, VII kohal väärtusorientatsioonis asuvad kindlalt intellektuaalsed väärtused, vaatamata sellele, et üksikute abiellujate gruppide hinnangud pallides on mõnevõrra erinevad. Intellektuaalsete väärtuste hulgas omistatakse kõige suuremat tähtsust sellele, kuidas abikaasad

suhtuvad üksteise tavadesse ja harjumustesse, kõige vähem tähelepanu aga pööratakse abikaasade maitse ja vaadete ühtsusele kunstiküsimustes.

Majanduslikku jõukust peetakse abielu õnne ja stabiilsuse seisukohalt kõige vähem oluliseks, kuid siiski mitte tähtsusetuks. See väärtus asub abieluliste väärtuste hulgas sama kindlalt viimasel kohal kui abikaasadevahelised eetilised suhted esimesel. Abielu majanduslikku alust nähakse arvatavasti mõlema abikaasa isiklikus töös, mis peaks kindlustama kõigi perekonnaliikmete vajaduste rahuldamise ja võimaldama luua isikliku mugava kodu, mida vägagi oluliseks arvatakse - üksnes küllust ja komforti ei peeta abielu kindlustamiseks piisavaks.

Järgnevalt vaatame üksikasjalikumalt abiellujate väärtusorientatsiooni ja hinnangute seost soo, rahvuse, vanuse, abielueelse perekonnaseisu, sotsiaal-professionaalse grupi, sotsiaalse päritolu ning abielueelse tutvusperioodi kestuse ja iseloomuga.

2. Abiellujate väärtusorientatsiooni seos soo ja vanusega.

Tabelites 1 ja 2 esitatud andmetest selgub, et naised kalduvad hindama kõiki väärtusi abielus veidi kõrgemalt kui mehed. Erandi moodustab ainult majanduslik jõukus, mida naised peavad abieluõnne ja stabiilsuse seisukohalt vähem oluliseks kui mehed. Abieluliste väärtuste mõnevõrra kõrgem hindamine naiste poolt on arvatavasti sellest tingitud, et naised esitavad abielule kõrgemaid nõudmisi kui mehed. Sellest aga tuleneb omakorda naiste suurem rahulolematus oma abieluga, iseäranis haritud naiste hulgas (ootused ei vasta tegelikkusele).

Abikaasadevaheliste eetiliste suhete hindamisel on meeste ja naiste hinnangud abiellumisvanusest sõltumata väga sarnased. Emotsionaalsete väärtuste olulisus abielus aga väheneb abiellumisvanuse tõusuga. Mida kõrgemas vanuses abiellutakse, seda vähem omistatakse tähelepanu abikaasadevahelisele armastusele ($r = 0,14$), ja seda peamiselt naiste poolt. Nooremad mehed aga panevad suuremat rõhku abikaasadevahelisele seksuaalharmooniale ($r = 0,11$). Eakamad abiellujad, nii mehed kui naised, toonitavad mõnevõrra vähem vajadust veeta koos puhkust ja vaba aega.

Isikliku mugava kodu hindamisel on sugudevahelised erinevused kõige minimaalsemad (ainult 0,02 palli). Vanuse tõusuga suureneb abiellujate silmis oma mugava kodu väärtus ja ta asub väärtusorientatsioonis teisele kohale (tabel 2), tõrjudes emotsionaalsed väärtused kolmandale.

Laste kui abielulise väärtuse hindamisel esineb üleüldine tendents: mida vanem abielluja, seda vähem tähelepanu ta lastele omistab. Naiste puhul ilmneb see selgemini ($r = 0,13$) kui meeste puhul. Kui lapsed on üldjuhul väärtusorientatsioonis IV kohal, siis alates 28. - 29. eluaastast taanduvad nad kas V, VI või VII kohale. Võib arvata, et just siin peitubki üks peamistest põhjustest, miks 30-ndates eluaastates ja hiljem abielluvad inimesed, iseäranis naised,

orienteeruvad vähelapselisele perekonnale (peamiselt 1 laps).

Meeste ja naiste üldhinnangud abikaasa isiklike omaduste suhtes on võrdlemisi sarnased ja ei sõltu vastaja vanusest. Erinevused ilmnevad üksikväärtuste hindamisel. Naised peavad abikaasa karskust 0,12 palli võrra ja viisakust omavahelises suhtlemises 0,16 palli võrra olulisemaks kui mehed, hinnates viimast peaaegu samaväärseks abikaasadevahelise armastusega. Meeste puhul võime abikaasa omaduste hindamisel täheldada kahte nõrka tendentsi:

1) vanuse tõustes omistatakse rohkem tähelepanu abikaasa kannatlikkusele ($r = 0,09$) ja praktilisele meelele ($r = 0,06$);
2) vanuse tõustes suhtumine abikaasa karskusesse muutub veidi liberaalsemaks ($r = 0,08$).

Intellektuaalsetest väärtustest peavad nii naised kui mehed mõnevõrra olulisemaks abikaasade harrastuste ja huvialade ühtsust ning suhtumist üksteise tavadesse ja harjumustesse. Naiste hinnangud on mõlemal juhul kõrgemad kui meeste omad (vastavalt 0,13 ja 0,08 palli võrra). Intellektuaalsete väärtuste osatähtsus abieluliste väärtuste hulgas tõuseb veidi seoses abiellumisvanuse tõusuga. Kõige selgemalt avaldub see meestel abikaasa ideelis-poliitiliste vaadete ühtsuse hindamisel ($r = -0,13$).

Majanduslikku jõukust hindavad mõnevõrra madalamalt just noored abiellujad (mehed alla 20 a. ja naised kuni 22 a.). Vanemate meeste ja naiste juures kõiguvad hinnangud 0,23 - 0,33 palli ulatuses, mis näitab, et antud väärtuse

hinnang ei sõltu otseselt vanusest, vaid hoopis vastaja teistest tunnustest. Naised hindavad majanduslikku jõukust 0,09 palli võrra madalamalt kui mehed. Kui arvestada siin seda, et naised kõiki teisi väärtusi hindasid 0,06-0,15 palli võrra kõrgemalt kui mehed, siis on majandusliku jõukuse madalamalt hindamine naiste poolt igati tähelepanuväärne fakt. Näib, et naised omistavad veidi suuremat tähtsust abielu eetilis-emotsionaalsele küljele ja perekonnaliikmete vahelistele suhetele (just suhetele äia-ämmaga).

Suhteid äia-ämmaga peavad naised (vanusest sõltumata) 0,15 palli võrra olulisemaks kui mehed. Meeste suhtumine äia-ämma oleneb mõnevõrra vanusest - mida vanem on mees, seda vähem tähelepanu omistab ta suhetele äia-ämmaga ($r=0,10$).

Kui nüüd vaadata tabelis 2 toodud abiellujate väärtusorientatsiooni struktuuri, siis näeme, et kuni 30-ndate eluaastateni on meeste ja naiste väärtusorientatsioon kõigi abieluliste väärtuste suhtes väga stabiilne ja peaaegu sarnane. Vanusevahemikus 28 - 34 aastat toimub abieluliste väärtuste hindamisel nagu mingi murrang: ainult abikaasadevahelised eetilised suhted ja majanduslik jõukus säilitavad oma kohad väärtusorientatsioonis, kõik ülejäänud väärtused paigutuvad ümber. Muutused on siiski kindla suunaga ja seisnevad teatud väärtuste osatähtsuse vähenemises ja teiste suurenemises, kusjuures vanusefaktori kõrval võivad omajagu mõju avaldada ka haridus, abielueelne perekonnaseis jt. faktorid, mis on tihedalt seotud abiellumisvanusega. Järgnevalt vaatamegi seda probleemi.

23

Tabel 1

Abiellujate väärtushinnangute seos abiellumisvanusega (tunnus 265).

Vanusegrupp / Väärtusgrupp	MEHED											NAISED										
	Üldhinnang pallides	Alla 20 a.	20-21 a.	22-23 a.	24-25 a.	26-27 a.	28-29 a.	30-34 a.	34-39 a.	40-49 a.	50 ja vanemad	Üldhinnang pallides	Alla 20 a.	20-21 a.	22-23 a.	24-25 a.	25-27 a.	28-29 a.	30-34 a.	35-39 a.	40-49 a.	50 ja vanemad
Vastajate arv vanusegrupis	572	30	91	181	113	53	30	37	12	18	7	572	120	153	127	74	24	17	21	12	18	6
I. Abikaasadevahelised eetilised suhted	1,22	1,21	1,25	1,24	1,21	1,21	1,22	1,22	1,10	1,24	1,22	1,16	1,23	1,13	1,16	1,19	1,13	1,12	1,14	1,08	1,21	1,04
II. Emotsionaalsed väärtused	1,50	1,66	1,5	1,45	1,49	1,49	1,6	1,52	1,49	1,67	1,56	1,43	1,43	1,43	1,44	1,41	1,47	1,44	1,48	1,45	1,54	1,55
III. Isiklik mugav kodu	1,58	1,66	1,65	1,60	1,51	1,50	1,50	1,55	1,62	1,50	1,56	1,51	1,61	1,52	1,51	1,53	1,45	1,58	1,42	1,45	1,41	1,69
IV. Lapsed	1,63	1,80	1,70	1,56	1,56	1,56	1,4	1,8	1,91	2,11	1,66	1,55	1,52	1,33	1,49	1,54	1,29	1,68	1,9	1,83	1,83	2,0
V. Abikaasa isiklikud omadused	1,73	1,69	1,70	1,73	1,72	1,77	1,77	1,66	1,82	1,82	1,65	1,67	1,67	1,65	1,69	1,64	1,70	1,65	1,68	1,69	1,66	1,59
VI. Suhted äia-ämmaga	2,00	1,84	1,85	1,96	2,05	2,08	2,21	2,1	2,12	2,08	1,76	1,85	1,75	1,96	1,85	1,85	1,81	1,96	2,04	1,86	1,80	1,79
VII. Intellektuaalsed väärtused	2,06	1,94	2,07	2,08	2,09	2,11	2,19	2,18	1,94	1,80	1,83	2,0	1,95	2.01	2,05	2,0	2,13	1,91	1,86	1,84	1,81	1,84
VIII. Majanduslik jõukus	2,59	2,92	2,71	2,58	2,59	2,52	2,59	2,36	2,58	2,51	2,28	2,68	2,76	2,80	2,64	2,55	2,54	2,47	2,85	2,49	2,66	2,79

Tabel 2

Abiellujate väärtusorientatsiooni seos abiellumisvanusega (tunnus 265).

Vanusegrupp / Väärtusgrupp	Väärtusorientatsiooni üldstruktuur	Kuni 20 a.		20-21 a.		22-23 a.		24-25 a.		26-27 a.		28-29 a.		30-34 a.		35-39 a.		40-49 a.		50 a. ja vanemad	
		M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Abikaasadevahelised eetilised suhted	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Emotsionaalsed väärtused	II	II - III	II	II	III	II	II	II	II	II	IV	IV	II	II	III	II	II - III	III	III	III	III
Isiklik mugav kodu	III	II - III	IV	III	IV	IV	IV	III	III	III	III	III	III	III	II	III	II - III	II	II	II	II
Lapsed	IV	V	III	IV - V	II	III	III	IV	IV	IV	IV	II	V	V	VI	V	V	VII	VII	V	VII
Abikaasa isiklikud omadused	V	IV	V	IV - V	V	V	V	V	V	V	V	V	IV	IV	IV	IV	IV	V	IV	IV	IV
Suhted äia-ämmaga	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VI	VII	VII	VI	VII	VII	VII	VI	V	VI	V
Intellektuaalsed väärtused	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VII	VI	VI	VII	V	VI	VI	IV	VI	VII	VI
Majanduslik jõukus	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII	VIII

3. Abiellujate väärtushinnagute ja väärtusorientatsiooni seos rahvusega.

Eesti NSV Statistika Keskvalitsuse andmetel (1 ja 2) on ~1/5 kõigist aasta jooksul sõlmitud abieludest segaabielud. Antud uurimuse puhul sõlmiti segaabielusid 16,9% juhtudel. Statistilistest andmetest aga selgub, et segaabielud on mõnevõrra labiilsemad. Kui 1965. aastal lahutati üldse 28,1% samal aastal sõlmitud abielude üldarvust, siis segaabielude puhul 30,2%. Järgmise kolme aasta jooksul tõusis lahutuste üldarv märgatavalt ja 1968. aastal lahutati üldse 35,1% abielusid, seejuures segaabielusid 41,2%. Seega suurenes lahutuste arv üldse 1,25 ja segaabielude lahutatavus 1,36 korda. Tekib küsimus, kas pole üheks segaabielude labiilsuse põhjuseks abikaasade rahvuslikust omapärast tingitud erinev suhtumine abielulistesse väärtustesse. See on loomulikult väga komplitseeritud probleem ja me ei pretendeeri antud artiklis ammendava vastuse leidmisele, vaid vaatame ainult, kas esineb erinevusi eri rahvusest abiellujate suhtumises abielulistesse väärtustesse. Uuritud kontingendis oli eestlasi 831 e. 72,9% ja venelasi 224 e. 19,6%. Teiste rahvuste esindajaid oli 95 e. 7,5% - eri rahvuste kaupa võetuna statistiliseks töötluseks liiga vähe. Selgus, et suhtumine abielulistesse väärtustesse on eestlastel mõnevõrra erinev, samast rahvusest mehed ja naised hindavad

väärtusi aga võrdlemisi sarnaselt (tabel 3). Naiste hinnangud erinevad omavahel rohkem kui meeste omad. Vene rahvusest abiellujad hindavad eestlastest kõrgemalt abikaasa isiklikke omadusi, suhteid äia-ämmaga (eriti venelannad) ja intellektuaalseid väärtusi. Abikaasa isiklikest omadustest peavad venelased eestlastest olulisemaks just abikaasa karskust (hinnangud meestel 0,34 ja naistel 0,54 palli võrra kõrgemad eesti meeste ja naiste omadest) hoolitsust oma välimuse eest ja kannatlikkust ning praktilist meelt.

Intellektuaalsetest väärtustest rõhutavad vene mehed ja naised kõige rohkem abikaasade harrastuste ja huvialade ühtsust (hinnangud eestlastest vastavalt 0,33 ja 0,35 palli võrra tugevamad) ning ideelis-poliitiliste vaadete sobivust. Eestlastest rohkem toonitatakse ka abikaasade suhtumist teineteise tavadesse ja harjumustesse (eriti vene mehed).

Lapsi, isiklikku mugavat kodu ja emotsionaalseid väärtusi aga peavad venelased abielus vähem tähtsaks. Abikaasadevahelisi eetilisi suhteid peavad mõlema rahvuse esindajad ühtemoodi väga oluliseks.

Emotsionaalsetest väärtustest hindavad venelased madalamalt abikaasadevahelist seksuaalharmooniat (mehed 0,11 ja naised 0,15 palli eestlastega võrreldes) ja õrnust-hellust abikaasadevahelistes suhetes.

Kõige lahkuminevamad on eestlaste ja venelaste arvamused omaette kodu kui abielulise väärtuse hindamisel. Eesti mehed ja naised peavad omaette kodu olemasolu noorpaaril

tervelt 1,0 palli võrra olulisemaks kui vene mehed ja naised. Protsentides väljendades tähendab see, et eesti meestest 75,7% ja naistest 78,4% peavad omaette kodu olemasolu väga oluliseks väärtuseks (vähe oluliseks vastavalt 3,7% ja 2,7%) abielus. Vene meestest ja naistest seevastu leiab ainult 40,0%, et omaette kodu noorpaaril on abielus väga oluline ja 51,0% ei pea seda oluliseks (vene meeste ja naiste hinnangud on peaaegu sarnased). Nende tulemuste võrdlemisel S. Golodi uurimistulemustega (6) Leningradis selgus, et ka tema poolt uuritud inimesed* pidasid abielulise väärtuste hulgas kõige vähemoluliseks "ühise elamispinna olemasolu abikaasadel". Kodu mugavuse hindamisel aga mõlema rahvuse esindajate vahel erinevusi ei ole.

Siit tuleneb paratamatult mõte, et eestlased on rohkem kui venelased orienteeritud iseseisva (vanematest lahus) perekonna loomisele. Seda mõtet toetab mõnevõrra ka see, et venelased (eriti naised) peavad nii enda kui ka abikaasa suhteid äia-ämmaga abielus olulisemaks kui eestlased. Üldist majanduslikku jõukust hindavad venelased veelgi madalamalt kui eestlased, kuid siinjuures paistab silma tendents, et abiellumisvanuse tõusuga suureneb nii vene meeste kui ka naiste lugupidamine jõukusest (meeste puhul r = -0,18, naistel r = -0,14). Eestlaste puhul sellist tendentsi ei esine.

*Vallalised ja abielus mittestatsionaarsed üliõpilased.

Tabel 3

Abiellujate väärtushinnangute seos rahvusega ja väärtusorientatsiooni struktuur*.

(tunnus 264)

Sugu ja rahvus / Väärtusgrupp	MEHED			NAISED		
	Üldhinnang	Eestlased	Venelased	Üldhinnang	Eestlased	Venelased
Abikaasade eetilised suhted	1,22 I	1,20 I	1,25 I	1,16 I	1,16 I	1,16 I
Emotsionaalsed väärtused	1,50 II	1,49 III	1,55 II	1,43 II	1,41 II	1,51 II
Oma isiklik mugav kodu	1,58 III	1,45 II	1,93 V	1,51 III	1,40 III	1,87 VI
Lapsed	1,63 IV	1,62 IV	1,69 IV	1,55 IV	1,51 IV	1,65 IV
Abikaasa isiklikud omadused	1,73 V	1,77 V	1,66 III	1,67 V	1,71 V	1,56 III
Suhted äia-ämmaga	2,00 VI	2,01 VI	1,99 VI	1,85 VI	1,88 VI	1,74 V
Intellektuaalsed väärtused	2,06 VII	2,10 VII	1,97 VII	2,0 VII	2,02 VII	1,91 VII
Majanduslik jõukus	2,59 VIII	2,58 VIII	2,72 VIII	2,68 VIII	2,65 VIII	2,82 VIII

*Siin ja edaspidi on tabelites vastajate keskmised hinnangud esitatud pallides ja väärtusgruppide järjestus rooma numbritega.

Nagu eelnevast selgus, on eri rahvusest abiellujad orienteeritud abielus mõnevõrra erinevatele väärtustele, mistõttu ka väärtusorientatsiooni struktuur on erinev (tabel 3).

Erinevused ei ole aga meie arvates niisugused, mis võiksid takistada kooskõla kujunemist eri rahvusest abikaasade vahel. Segaabielude sagedasema purunemise põhjusi tuleb edaspidi uurida kõiki perekonnaelu mõjutavaid faktoreid arvestades.

4. Abiellujate väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos abielueelse perekonnaseisuga.

Ajavahemikul 1966-1971.a. oli keskmine lahutuste protsent Eesti NSV-s 35,7 (st. 357 lahutust iga 1000 samal aastal sõlmitud abielu kohta). Arvuliselt tähendab see keskmiselt 4275 lahutust aastas. E. Tiidu andmetel (3) on meeste korduvabiellumise tõenäosus Tartus umbes 1/2 ja naistel 1/3. Sellest lähtudes abiellub meie vabariigis igal aastal ~1500 - 1800 meest ja naist korduvalt, mis moodustab 13 - 15% aasta jooksul abielluvate inimeste arvust. Käesolevas uurimuses oli korduvabiellujaid ~9,0%, arvuliselt 101. Abiellumisvanuse analüüsimisel nägime, et korduvabiellujate vanus ületab oluliselt keskmise abielluja vanuse, mistõttu võib arvata, et vanusega seotud muutused abiellujate väärtusorientatsioonis on mõningal määral seotud abielueelse perekonnaseisuga. On ju korduvabiellujad teatud abieluliste kogemustega inimesed, mis ilmselt avaldab mõju nende suhtumistele. Me eeldame ka lastega vallaliste abiellujate väärtushinnangutes ja - orientatsioonis mõningaid erinevusi lasteta vallalistega võrreldes ja vaatame neid omaette rühmana.

Analüüsist selgus, et vallaliste ja korduvabiellujate hinnangud abielulistele väärtustele on enamikel juhtudel peaaegu sarnased, välja arvatud lapsed, intellektuaalsed väärtused ja suhted äia-ämmaga.

Korduvabiellujad peavad lapsi vallalistega võrreldes 0,17 palli võrra vähem oluliseks, mis tähendab, et vallalistest ainult 6,7%, korduvabiellujatest aga juba 19,0% peavad lapsi abieluõnne ja stabiilsuse seisukohalt mitte eriti või üldse mitte oluliseks. Antud erinevus tuleneb eeskätt korduvabiellujate kõrgemast vanusest (keskmise korduvabielluja naise vanus 31 a., mehe vanus 34 a.), mitte aga abielulistest kogemustest. Sellist järeldust lubab teha see, et just lasteta korduvabiellujad hindavad lapsi märgatavalt vähemoluliseks väärtuseks (0,23 palli võrra) kui lastega korduvabiellujad ja vallalised. Kahe viimase grupi esindajate arvamused laste osa suhtes õnnelikus abielus langevad peaaegu kokku.

Intellektuaalseid väärtusi peavad korduvabiellujad 0,15 palli võrra olulisemaks kui vallalised, toonitades just abikaasade ideelis-poliitiliste vaadete ning huvide ja harrastuste ühtsust - neid hinnatakse vallalistest vastavalt 0,24

ja 0,16 palli võrra tähtsamaks. Need erinevused võib panna korduvabiellujate abieluliste kogemuste ja kõrgema vanuse arvele.

Häid suhteid äia-ämmaga hindavad korduvabiellujad abielus ainult pisut olulisemaks kui vallalised. Erinevus hinnangutes võib olla puht juhuslikku laadi. Lapsega vallalised abiellujad kujutavad endast täiesti omaette inimeste rühma, kes hindavad kõiki abielulisi väärtusi, välja arvatud abikaasa isiklikud omadused, vähem oluliseks kui vallalised ja korduvabiellujad. Märgatavalt vähem hinnatakse just majanduslikku jõukust (0,28 palli), omaette kodu olemasolu (0,26 palli), emotsionaalseid väärtusi (0,15 palli) ja lapsi (0,21 palli vallalistega võrreldes, korduvabiellujatega võrreldes on vahe tühine - 0,04 palli).

Emotsionaalsetest väärtustest panevad lapsega vallalised abiellujad kõige vähem rõhku abikaasade ühisele puhkuse ja vaba aja veetmisele ning õrnusele-hellusele abikaasadevahelistes suhetes, hinnates neid väärtusi vallalistest ja korduvabiellujatest vastavalt 0,23 ja 0,21 palli võrra vähem tähtsaks. Ka abikaasadevahelisele armastusele omistatakse abielus 0,10 palli võrra vähem tähtsust ning ainult seksuaalharmooniat abikaasade vahel hinnatakse peaaegu sama kõrgelt kui kõigi teiste poolt. Abikaasa isiklikest omadustest hindavad lapsega vallalised teistest kõrgemalt abikaasa karskust (0,11 palli võrra).

On raske öelda, millest on tingitud lastega vallaliste abiellujate erinev suhtumine abielulistesse väärtus-

Tabel 4

Abiellujate väärtushinnangute seos abielueelse perekonnaseisuga ja väärtusorientatsiooni struktuur (tunnus 266).

Väärtusgrupp	Perekonnaseis					
	Vallalised		Vallalised lapsega		Korduvabiellujad	
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1,19	I	1,29	I	1,18	I
Emotsionaalsed väärtused	1.46	II	1.61	II	1.47	II
Isiklik mugav kodu	1.55	III	1.73	IV	1.55	III
Lapsed	1.57	IV	1.78	V	1.74	V
Abikaasa isiklikud omadused	1.70	V	1.68	III	1.71	IV
Suhted äia-ämmaga	1.91	VI	1.97	VI	1.86	VI
Intellektuaalsed väärtused	2.04	VII	1.99	VII	1.89	VII
Majanduslik jõukus	2.54	VIII	2.82	VIII	2.61	VIII

tesse. Võib ainult oletada, et seda tingib mõningal määral esialgsete eluplaanide nurjumine (pettumus esimeses loodetavas abielupartneris, sageli mittesoovitava lapse sünd jm.), mistõttu loodavale abielule ei esitata enam nii kõrgeid nõudeid. Probleem vajab kindlasti täiendavat uurimist.

5. Abiellujate väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos haridusega.

Käesolevas osas püüame selgusele jõuda, kas ja kuivõrd haridus mõjutab abiellujate hinnaguid abielulistele väärtustele. Lähtume eeldusest, et haridus mõjutab inimese üldist intellektuaalset arengut, tema ideaalide, normide ja väärtuste kujunemist, mis suunavad inimese tegevust, on talle nagu sisemiseks orientiiriks käitumisliini määramisel.

Tabeli 5 andmetest selgub, et seoses haridustaseme tõusuga suureneb mõnevõrra abikaasadevaheliste eetiliste suhete, emotsionaalsete väärtuste, laste ja majandusliku jõukuse oluliseks pidamine abielus. Lõpetamata kõrgema ja kõrgema haridusega inimesed toonitavad eriti abikaasade teineteisest lugupidamist, üksteise mõistmist ja vastastikust usaldust, andes neile väärtustele abielus peaaegu üksmeelselt maksimaalse tähtsuse. Vastastikust lugupidamist rõhutavad seejuures eriti naised.

Emotsionaalsete väärtuste osatähtsuse suurenemine seoses haridustaseme tõusuga on tingitud peamiselt abikaasadevahelise seksuaalharmoonia erinevast hindamisest. Kui algha-

Tabel 5

Abiellujate väärtushinnangute seos haridusega ja väärtusorientatsiooni struktuur (tunnus 267).

Haridusgrupp / Väärtusgrupp	Alg-haridus	Mittetäielik keskharidus	Keskharidus	Lõpetamata kõrgem ja kõrgem haridus
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1.28 I	1.21 I	1.17 I	1.15 I
Emotsionaalsed väärtused	1.58 III	1.50 II	1.45 II	1.40 II
Isiklik mugav kodu	1.52 II	1.52 III	1.55 III	1.62 IV
Lapsed	1.74 IV	1.59 IV	1.59 IV	1.55 III
Abikaasa isiklikud omadused	1.71 V	1.70 V	1.68 V	1.72 V
Suhted äia-ämmaga	1.65 IV	1.86 VI	1.94 VI	2.03 VI
Intellektuaalsed väärtused	1.91 VII	2.02 VII	2.03 VII	2.08 VII
Majanduslik jõukus	2.44 VIII	2.68 VIII	2.68 VIII	2.50 VIII

ridusega mehed hindavad viimast 2,1 palliga, siis lôpetamata keskharidusega juba 1,86, keskharidusega 1,71 ja lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega mehed 1,51 palliga.

Samasugust tendentsi abikaasadevahelise seksuaalharmoonia hindamisel kohtame ka naiste juures.

Lapsi peavad kôige väiksemaks abieluliseks väärtuseks algharidusega abiellujad, mis on täiesti arusaadav, sest tegemist on tublisti üle 30 a. vanuste inimestega.

Oma isiklikku mugavat kodu peavad alg- ja mittetäielikku keskharidusega abiellujad veidi suuremaks väärtuseks kui kesk-, lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega abiellujad. Hinnangute erinevus tuleneb peamiselt sellest, et alg- ja lôpetamata keskharidusega naised hindavad kodu mugavust teistest 0,20 - 0,40 palli vôrra kôrgemalt.

Abikaasa isiklike omaduste üldhinnangud ei sôltu haridusest. Küll aga paistab silma, et mida haritum on naine, seda suuremat rôhku paneb ta viisakusele abikaasadevahelises suhtlemises. Meeste juures sellist tendentsi ei ilmne (ennem on suund vastupidine). Diferents meeste ja naiste hinnangute vahel suureneb pidevalt haridustaseme tôusuga. Kui algharidusega meeste ja naiste hinnangud erinevad üksteisest 0,16 palli, siis lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega meestel ja naistel juba 0,27 palli vôrra. Kas ei peitu siin üks rahulolematuse allikaid abielus, arvestades seda, et viisakust peetakse abikaasa üheks kôige olulisemaks omaduseks (naised hindasid peaaegu samaväärseks armastusega)?

Abikaasa karskusele ja hoolitsetud välimusele pööravad

veidi rohkem tähelepanu madalama haridusega inimesed, eriti naised.

Oluliselt erinevad on abiellujate arvamused suhete hindamisel äia-ämmaga. Mida haritum on mees vôi naine, seda vähem rôhku paneb ta nii oma kui ka abikaasa suhetele äia-ämmaga.

Intellektuaalsete väärtuste osatähtsus abielus väheneb veidi seoses haridustaseme tôusuga; vahe alg-, lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega abiellujate hinnangutes on 0,17 palli. Kôige ilmekamalt avaldub erinevus ideelis-poliitiliste vaadete, huvialade ja harrastuste ühtsuse hindamisel, kus algharidusega abiellujate hinnangud on vastavalt 0,25 ja 0,40 palli vôrra kôrgemad. Erinevused alg- ja lôpetamata kôrgema ning kôrgema haridusega abiellujate hinnangutes ei tulene otseselt haridusest, vaid on mitme faktori (vanus, abielueelne perekonnaseis, haridus) koosmôju tulemus. Lôpetamata kesk- ja keskharidusega abiellujate hinnangud ei erine oluliselt lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega inimeste omadest.

Haridustasemest sôltub mônevôrra ka majandusliku jôukuse hinnang. Mida haritum on mees, seda kôrgemalt hindab ta majandusliku jôukuse osa abielus. Naiste juures sellist pidevat tendentsi ei esine, kuigi lôpetamata kôrgema ja kôrgema haridusega naised peavad teistega vôrreldes majanduslikust jôukusest mônevôrra rohkem lugu.

Kôigest eelnevast selgus, et haridusest tulenevad erinevused abieluliste väärtuste hindamisel pole eriti suured,

kui jätame võrdlusest kõrvale algharidusega abiellujad. Viimaseid on abiellujate, iseäranis esmasabiellujate hulgas niivõrd vähe,et see ei mõjuta oluliselt üldist pilti. Mittetäielikku kesk- ja keskharidusega abiellujate hinnangute erinevused on aga tühiselt väikesed ja väärtusorientatsiooni struktuur on neil täiesti sarnane.

Hariduse mõju väärtushinnangutele avaldub selgemalt lõpetamata kõrgema ja kõrgema haridusega meeste ja naiste juures. Viimased on kõigist teistest veidi tugevamini orienteeritud abikaasadevahelistele eetilistele ja emotsionaalsetele suhetele, lastele ja majanduslikule jõukusele.

Üldisteks hariduse tõusust tulenevateks tendentsideks võib lugeda:

1) emotsionaalsete väärtuste osatähtsuse suurenemist;
2) abikaasadevaheliste eetiliste suhete, iseäranis vastastikuse lugupidamise ja teineteise mõistmise vajaduse suurenemist;
3) äia-ämma osatähtsuse vähenemist;
4) abikaasadevahelise seksuaalharmoonia kui abielulise väärtuse osatähtsuse tõusu.

Vaatasime väärtushinnangute seost ka vastaja sotsiaalse grupiga. Selgus, et antud sotsiaalsesse gruppi kuulumine otseselt ei mõjusta abiellujate arvamusi, vaid need sõltuvad grupis osalevate inimeste soost, vanusest, rahvusest ja haridusest.

7. Abiellujate väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos primaarse perekonnatüübiga*.

Kuna järjest selgemalt avaldub ühiskondlikus arvamuses seisukoht, et perekond kui esmane grupp omab noore põlvkonna kasvatamises ja sotsiaalses kujunemises erilist kohta, siis pakkus meile huvi vaadata, kas ja kuivõrd primaarne perekond mõjutab väärtushinnanguid abieluliste väärtuste suhtes.

Primaarse perekonna mõju uurimisel lähtusime kolmest aspektist:

1) vanemate olemasolust;
2) vanemate sotsiaalsest grupist;
3) perekonna suurusest (laste arv).

Peale selle uurisime ka seda, kas esimese lapse staatus perekonnas mõjutab väärtushinnanguid.

7.1. Abiellujate väärtusorientatsiooni seos vanemate olemasoluga*.

Uuritud abiellujate kontingendist oli 75,2% pärit täisperekondadest, 19,4% mittetäielikest perekondadest, 4,1% aseperekondadest ja 1,3% lastekodust. Kuna lastekodukasvandikke

---

* Perekonnatüüpide iseloomustus on esitatud lehekülgedel 26-27.

oli väga vähe, on nad edaspidisest analüüsist välja jäetud ja vaatluse alla jääb ainult kolm perekonnatüüpi. Analüüsitud kolme grupi esindajate arvamused erinevad peamiselt emotsionaalsete väärtuste, äia-ämma ja omaette mugava kodu suhtes.

Täisperekondade kasvandikud peavad emotsionaalseid väärtusi, eriti abikaasadevahelist armastust ning ühist puhkuse ja vaba aja veetmist mõnevõrra olulisemaks kui mittetäielikust ja aseperekonnast pärit inimesed.

Suhteid äia-ämmaga hindavad aseperekonna kasvandikud 0,25 palli võrra vähem oluliseks kui ülejäänud kahe grupi esindajad. Samal ajal peavad nad aga oma mugava kodu olemasolu märgatavalt olulisemaks abieluliseks väärtuseks kui täis- ja mittetäielikust perekonnast pärit abiellujad.

Väärtusorientatsiooni struktuur on täis- ja mittetäielikust perekonnast pärit abiellujail täiesti ühesugune ja sarnaneb väärtusorientatsiooni üldstruktuuriga. Aseperekonnast pärit abiellujate omas (tabel 6) ilmnevad mõned muutused, mis ei tulene niivõrd algsest perekonnatüübist kui teistest faktoritest. Osalt võib tegemist olla ka grupi väiksuse tõttu (46 inimest) mõju avaldavate juhuslike teguritega.

7.2. Abiellujate väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos vanemate sotsiaalse grupiga.

Antud juhul olid uurimise alla võetud ainult need

Tabel 6

Abiellujate väärtushinnangute seos primaarse perekonnatüübiga ja väärtusorientatsiooni struktuur (tunnus 8)

Väärtusgrupid	Primaarne perekonnatüüp					
	Täis-perekond		Mitte-täielik perekond		Asepere-kond	
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1.19	I	1.18	I	1.17	I
Emontsionaalsed väärtused	1.44	II	1.50	II	1.50	III
Isiklik mugav kodu	1.56	III	1.59	III	1.42	II
Lapsed	1.58	IV	1.62	IV	1.60	IV
Abikaasa isiklikud omadused	1.70	V	1.70	V	1.74	V
Suhted äia-ämmaga	1.90	VI	1.91	VI	2.14	VI
Intellektuaalsed väärtused	2.03	VII	2.03	VII	2.01	VII
Majanduslik jõukus	2.64	VII	2.61	VIII	2.69	VII

abiellujad, kes on pärit täisperekondadest ja märkisid oma vastustes mõlema vanema tegevusala. Selliseid primaarseid perekondi, kus vanemate tegevusala järgi oli võimalik täpselt määrata mõlema vanema sotsiaalne grupp, oli uuritud kontingendis 704 e. 61,2%. Vanemate kuuluvuse alusel tööliste, põllumajandustööliste, teenistujate või intelligentsi hulka määrasime perekonnatüübi, kust abielluja on pärit. Selgus, et 59,4% vastanuist pärines vanemate sotsiaalselt grupilt homogeensetest ja 40,6% heterogeensetest perekondadest.

Kõigepealt võrdlesime omavahel sotsiaalselt grupilt homogeensetest perekondadest pärit abiellujate hinnanguid. Selgus, et teatud erinevused gruppide vahel on olemas, kuid need sõltuvad eeskätt vanemate haridustasemest, s.t. et intelligentsi hulgast pärit abiellujad hindavad abielulisi väärtusi enam-vähem sarnaselt ise intelligentsi hulka kuuluvate abiellujatega. Sotsiaalselt grupilt heterogeensetest perekondadest pärit abiellujate arvamused on vägagi varieeruvad ja lubavad oletada kord ühe, kord teise vanema suuremat mõju suhtumise kujundamisel abielulistesse väärtustesse.

Probleem on komplitseeritud ja vajab edasist põhjalikku uurimist.

8. Abiellujate väärtusorientatsiooni seos abielueelse tutvusperioodi kestusega ja suhete iseloomuga tulevaste abikaasade vahel.

Abielueelse tutvusperioodi pikkuse kohta on avaldatud mitmesuguseid arvamusi. E. Bogardius peab nii liiga lühikest (mõni päev või nädal) kui ka liiga pikka (mitu aastat) tutvust enne abiellumist kahjulikuks, ebanormaalseks nähtuseks. Ta leiab, et aastapikkune tutvus enne abiellumisotsuse langetamist on küllaldane selleks, et tulevased abikaasad jõuaksid teineteist vajalikul määral tundma õppida ja avastada eesseisva abielu positiivseid ja negatiivseid külgi (9). A. Hartšev aga arvab, et piisab kuuekuulisestki tutvusest.

Kas abielueelne tutvusperiood peaks olema kuus kuud või pikem, selleks et tulevased abikaasad jõuaksid teineteist vajalikul määral tundma õppida, on problemaatiline. Meie arvates oleneb see suurel määral tutvusperioodi iseloomust, eeskätt suhtlemissagedusest ja kohtumiste miljööst, ühe sõnaga, mitte niivõrd tutvuse ajaline kestus, kuivõrd kohtumiste sagedus ja iseloom määravad teineteise tundmise ulatuse.

Järgnevalt vaatame, kui pika tutvusperioodi **järel** langetatakse abiellumisotsus ja kas abielueelse tutvusperioodi

kestus ja suhete iseloom on seotud abieluliste väärtushinnangutega.

8.1. Väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos abielueelse tutvusperioodi pikkusega.

Abielueelse tutvusperioodi pikkuse järgi jagunesid abiellujate vastused järgmiselt:

mõni nädal	- 1,1%
vähem kui 3 kuud	- 4,8%
3 - 6 kuud	- 10,8%
6 kuud - 1 aasta	- 20,0%
1 - 2 aastat	- 28,1%
2 - 3 aastat	- 9,3%
üle 5 aasta	- 8,1%

Edasises analüüsis on kõik vastajad abielueelse tutvusperioodi pikkuse järgi jaotatud 4 tinglikku gruppi:

Lühike tutvusperiood (kuni 6 kuud)	- 16,7%
Keskmine tutvusperiood (6 k. - 2 a.)	- 48,1%
Pikk tutvusperiood (2 - 5 a.)	- 27,1%
Väga pikk tutvusperiood (5 a. ja rohkem	- 8,1%

Abiellujate hinnanguid nimetatud aspektist analüüsides selgus, et erinevused on küllaltki väikesed ja ei mõjuta oluliselt väärtusorientatsiooni struktuuri (tabel 7). Erinevused ilmnevad ainult lühi- ja väga pikaajalise tutvusperioodi järel abiellunute hinnangutes. Esimesed pööravad veidi rohkem tähelepanu emotsionaalsetele väärtustele (armastus, õrnus-hellus), vaba aja veetmisele koos abikaasaga, suhetele äia-ämmaga ja abikaasa välimusele. Väga pika tutvusperioodi järel abiellujad aga rõhutavad mugava omaette kodu olemasolu. Arvatavasti on siin tegemist ka vanusefaktori mõjuga.

8.2. Abiellujate väärtushinnangute ja väärtusorientatsiooni seos tulevaste abikaasade vahel valitsenud suhete iseloomuga.

Suhteid tulevaste abikaasade vahel võime vaadelda kui isiksustevahelisi sotsiaalseid suhteid, mille iseloom oleneb vastastikustes suhetes olevate inimeste isiklikest joontest, huvidest, hoiakutest, väärtustest.

Arvatakse, et isiksustevahelised suhted iseloomustavad inimest küllaltki objektiivselt (10). Nende suhete mõõtmiseks kasutasime antud juhul kõige lihtsamat mõõtmise süsteemi "domineerimine - allumine (dominace - submissie) ja "soojus, südamlikkus - külmus, vihkamine" (affiliation hate) ning püüdsime selle põhjal selgitada suhete intiimsuse astet

Tabel 7

Väärtushinnangute seos abielueelse tutvusperioodi kestusega ja väärtusorientatsiooni struktuur.

Väärtushinnangud	Abielueelse tutvusperioodi kestus			
	Kuni 6 kuud	6 kuud - 2 a.	2-5 a.	Üle 5 a.
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1.18 I	1.19 I	1.20 I	1.18 I
Emotsionaalsed väärtused	1.43 II	1.47 II	1.46 II	1.52 II
Isiklik mugav kodu	1.57 IV	1.57 III	1.53 III	1.48 II
Lapsed kui väärtus	1.55 III	1.60 IV	1.58 IV	1.60 IV
Abikaasa isiklikud omadused	1.63 V	1.71 V	1.76 V	1.70 V
Suhted äia-ämmaga	1.78 VI	1.94 VI	1.95 VI	1.95 VI
Intellektuaalsed väärtused	1.89 VII	2.04 VII	2.06 VII	1.98 VII
Majanduslik jõukus	2.54 VIII	2.68 VIII	2.62 VII	2.67 VII

ja alluvuse - domineerivuse joont ühe või teise abikaasa iseloomus (4). Meid huvitas, kas hinnangud suhete iseloomule on seotud abieluliste väärtushinnangutega.

Abiellujate enesehinnangute üldistamisel saime vastavalt kolm gruppi, kuhu kuuluvad:

I grupp - inimesed, kes peavad endid alati või enamikel juhtudel alluvaks abikaasale (~ 16,0% e. 178 inimest);

II grupp - inimesed, kes peavad endid vahel **alluvaks**, vahel aga **domineerivaks** tulevase abikaasa üle (72,0% e. 830 inimest);

III grupp - inimesed, kes peavad endid alati või enamikel juhtudel domineerivaks tulevase abikaasa üle (~ 12,0% e. 137 inimest).

Selgus, et I gruppi kuulujad kalduvad hindama kõiki väärtusi veidi kõrgemalt kui II ja III grupi esindajad. I gruppi kuulujad peavad III grupiga võrreldes abielus märgatavalt olulisemaks abikaasade maitsete, vaadete, harrastuste ühtsust, ühist vaba aja ja puhkuse veetmist, abikaasadevahelist armastust, õrnust-hellust ning suhteid äia-ämmaga - seega just intellektuaalsete ja emotsionaalsete väärtuste osa. Domineerima kalduvad inimesed aga hindavad kõiki neid väärtusi teistest madalamalt.

Abielueelsete suhete intiimse külje hindamisel jagunesid abiellujad kahte gruppi. I grupi esindajad (96,9% vastajaist) hindasid neid suhteid väga soojadeks ja südam-

Tabel 8

Abiellujate väärtushinnangute seos abielueelsete alluvus-domineerimissuhetega ja väärtusorientatsiooni struktuur.

Väärtusgrupid	Abiellujate enesehinnang					
	Alati või enamikel juhtudel allub		Vahel allub, vahel domineerib		Alati või enamikel juhtudel domineerib	
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1.17	I	1.19	I	1.22	I
Emotsionaalsed väärtused	1.34	II	1.46	II	1.55	II
Isiklik mugav kodu	1.55	III	1.54	III	1.57	III
Lapsed	1.56	IV	1.58	IV	1.64	IV
Abikaasa isiklikud omadused	1.64	V	1.70	V	1.74	V
Suhted äia-ämmaga	1.84	VI	1.88	VI	2.13	VII
Intellektuaalsed väärtused	1.92	VII	2.04	VII	2.12	VI
Majanduslik jõukus	2.44	VIII	2.71	VIII	2.52	VIII

likeks, kus valitses täielik või peaaegu täielik teineteise mõistmine. Teise grupi esindajad (3,1% vastajaist) hindasid omavahelisi suhteid mitte eriti soojadeks või hoopis jahedaiks, millele kaasnesid vahel või isegi sageli tülid. Esimesel juhul on meil tegemist nrö. üldlevinud suhete tüübiga tutvumisperioodil ja edaspidi nimetame neid tinglikult "positiivseteks suheteks". Teisel juhul puutume aga kokku vähelevinud suhetetüübiga, mida edaspidi nimetame "negatiivseteks suheteks". Võrreldes omavahel mõlema suhetetüübi esindajate hinnanguid abielulistele väärtustele, näeme, et hinnangud erinevad kõigi väärtuste puhul, välja arvatud lapsed, kus hinnangud ühtivad täielikult. Negatiivse suhetetüübi esindajad pööravad abielus vähem tähelepanu abikaasade vastastikusele teineteisemõistmisele, usaldusele, abikaasade isiklikele omadustele (karskus, hoolitsus välimuse eest), suhetele äia-ämmaga ja emotsionaalsetele väärtustele, välja arvatud seksuaalharmoonia abikaasade vahel, mida hinnatakse 0,14 palli võrra olulisemaks teistest. Samal ajal tõstavad negatiivse suhetetüübi esindajad abieluliste väärtuste hulgast esile majandusliku jõukuse, hinnates seda 0.58 palli võrra kõrgemalt kõigist teistest. Samuti hindavad nad kõrgemalt kodu mugavust. Väärtusorientatsiooni struktuur on negatiivsete suhetetüübi esindajail teistest täiesti erinev (tabel 9).

Miks abielu siiski sõlmitakse, kui suhted juba enne on jahedad ja konfliktsed? Võib arvata, et domineerivad kaks peamist põhjust:

Tabel 9

Abiellujate väärtushinnangud seoses abielueelsete suhetega ja väärtusorientatsiooni struktuur.

Väärtushinnangud	Suhete iseloom			
	Positiivsed suhted		Negatiivsed suhted	
Abikaasadevahelised eetilised suhted	1.18	I	1.30	I
Emotsionaalsed väärtused	1.45	II	1.60	III-IV
Isiklik mugav kodu	1.55	III	1.60	III-IV
Lapsed	1.59	IV	1.59	II
Abikaasa isiklikud omadused	1.70	V	1.78	V
Suhted äia-ämmaga	1.91	VI	2.08	VII-VIII
Intellektuaalsed väärtused	2.03	VII	1.93	VI
Majanduslik jõukus	2.66	VIII	2.08	VII-VIII

1) abiellutakse majanduslikel kaalutlustel, lootes antud konkreetse abieluga parandada oma elamistingimusi;

2) abiellutakse väljaspool abielu sündinud (või oodatava) lapse pärast.

Kuigi negatiivse suhetetüübi esindajaid on suhteliselt vähe, on probleem iseenesest küllaltki oluline ja vajab edaspidi täiendavat uurimist.

Kõigest eelnevast selgus, et abiellumismomendil on peaaegu kõik abielulised väärtused abiellujate silmis küllaltki aktuaalsed ja neid peetakse enamiku vastajate poolt abielus kas "väga oluliseks" või "oluliseks". Selgelt avaldub siiski orientatsioon sellistele väärtustele nagu <u>oma kodu</u> ja <u>suhted abikaasade vahel.</u>

Oma kodus nähakse ilmselt kohta, kus võib oma "MINA" avada täielikumalt kui kusagil mujal, kohta, kus loodetakse rahuldada oma vajadused teise inimese intiimse läheduse, soojuse, hoolitsuse, usalduse ja mõistmise järele.

Siinjuures pannakse erilist rõhku abikaasa kui isiksuse moraalsetele omadustele, tema emotsionaalse ja vaimse maailma rikkusele. Materiaalset külge peetakse vaimsest tunduvalt vähem oluliseks - see näitab, et inimeste, eriti noorte hulgas on levinud mõnevõrra idealiseeritud ettekujutus abielust ja perekonnast, mis paljudel juhtudel ei lange kokku tegelikkusega. Me ei eita eetilis-emotsionaalsete suhete suurt osa abielu kindlustavate faktorite hulgas, kuid ei tohi unustada, et abielu psühholoogiline külg on seotud tema majandusliku küljega ja puudujäägid viimases soodusta-

vad ebaterve psühhilise pinge teket abikaasade vahel.

Samuti tuleb arvestada, et abielu psühholoogilise külje rõhutamine toob endaga kaasa nõudlikkuse suurenemise abikaasa isiku suhtes ja võib soodustada rahulolematuse teket. Eriti aktuaalne peaks olema see probleem neis abieludes, kus abikaasad on orienteeritud erinevatele väärtustele. Selliseid abielupaare, kus abikaasade arvamused ühtede või teiste väärtuste suhtes suuremal või vähemal määral erinesid, oli antud juhul ligi pool kõigist uuritud paaridest. Kõige sagedamini langesid tulevaste abikaasade hinnangud kokku eetilis-emotsionaalsete väärtuste ja abikaasa isiklike omaduste suhtes. Suuremaid erinevusi tulevaste abikaasade seisukohtades kohtasime majandusliku jõukuse, abikaasa karskuse, abikaasade ideelis-poliitiliste vaadete, harrastuste ja huvialade ühtsuse ja laste kui väärtuse hindamisel.

Tulevaste abikaasade väärtushinnagute omavaheline võrdlus tugevdas veelgi meie eespool toodud arvamust, et väärtuste omandamise sügavus ja erinev hindamine ning interpretatsioon on olulisemaid põhjusi ebakõla tekkimisel abikaasade vahel.

Probleem on äärmiselt aktuaalne ja vajab seoses abielude lahutamise põhjuste selgitamisega edasist põhjalikku uurimist.

Kirjandus

1. Eesti NSV rahvamajandus 1970. aastal. Tallinn, 1971.
2. Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal. Tallinn, 1972.
3. S. Pleer, E. Tiit. Tartlaste abielu kestus. - Perekonnaprobleemid. Tartu, 1972.
4. A. L. Baldwin. Socialization and the parnetchild relationship. Child development. 1948.
5. M. Koreach. The open and the dosed mied. N-Y, 1960.
6. С. И. Голод. Социально-психологический эксперимент как метод социологического исследования проблем брака и семьи. - Проблемы быта, брака и семьи. Вильнюс, 1970.
7. Э. Коппел, Э. Тийт. Идеал супруги (супруга) и семья - Динамика изменения положения женщин и семья. XII Международный семинар по исследованию семьи. М., 1972.
8. В. Кореневская. Семья и нравственная ориентация женщин. - Динамика изменения положения женщин и семья. XII Международный семинар по исследованию семьи. М., 1972.
9. А. Г. Харчев. Брак и семья в СССР. М., 1964.
10. Т. Шибутани. Социальная психология. М., 1969.

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ ЛИЦ, ВСТУПАЮЩИХ В БРАК

А. Тавит

Р е з ю м е

Для оценки взглядов на брак со стороны граждан, вступающих в этот брак, мы предложили 23 различных фактора, которые могут повлиять на гармонию и стабильность брачной жизни. Каждый фактор нужно было оценить по 4-балльной системе: 1 – очень существенно, 2 – существенно, 3 – не очень существенно, 4 – совсем не существенно. Для анализа объединили отдельные факторы в следующие условные оценочные группы и подгруппы:

I Интеллектуальные ценности
II Эмоциональные ценности
III Этические ценности
  А. Взаимоотношения супругов между собой
  Б. Личные качества самого (ой) супруга(и)
  В. Взаимоотношения с тестем, тёщей, свёкором, свекровью
IV Материальные ценности
  А. Отдельное жильё
  Б. Материальная обеспеченность
V Дети

По приведенным выше группировкам взгляды лиц, вступающих в брак, приобретают следующую структуру:

I	Этические взаимоотношения между супругами	– 1,19 балла
II	Эмоциональные ценности	– 1,46 балла
III	Отдельное жильё с удобствами	– 1,55 балла
IV	Дети	– 1,59 балла
V	Личные свойства супруга(и)	– 1,70 балла
VI	Взаимоотношения с тестем, тёщей, свёкором, свекровью	– 1,92 балла

VII	Интеллектуальные ценности	– 2,03 балла
VIII	Материальная обеспеченность	– 2,64 балла

Выяснилось, что вступая в брак, новобрачные высоко ценят удовлетворение через семью своих психологических потребностей, материальную обеспеченность, детей и личные свойства супруга(и).

Гармонию и слаженную супружескую жизнь видят новобрачные в уважении супругов друг к другу, верности, взаимопонимании, доверии, в нежности и ласке, а также в вежливом поведении.

Наивысшая оценка этических взаимоотношений между супругами свойственна для всех новобрачных, независимо от пола, возраста, образования, национальности, социального статуса и происхождения.

Оценка всех других признаков зависит в большей или меньшей степени от пола, возраста, образования, национальности и психологических особенностей отвечающего.

Как правило, женщины оценивают все ценности выше, чем мужчины. Исключение составляет только материальная обеспеченность, которую женщины оценивают ниже мужчин. Примерно на тридцатых годах жизни (у женщин немного раньше, у мужчин позже) происходит перелом в отношении к достоинствам супружеской жизни. Больший упор сосредотачивается теперь на интеллектуальных ценностях, отдельном жилье с удобствами и личных качествах супруга(и). Значительно уменьшается ориентация на детей.

Увеличение образования сказывается на следующих оценках молодожёнов: 1) в повышении значения эмоциональной ценности и 2) этических отношений между супругами, особенно во взаимоотношениях и обоюдном взаимопонимании; 3) уменьшается значение тёщи-тестя, свекрови-свёкра; 4) ценность значения гармоничной сексуальной жизни супругов также повышается.

Национальные различия лиц, заполнявших анкету, отразились отчетливее всего в оценке отдельного жилья с удобствами: эстонцы (по сравнению с другими национальностями) счи-

тают эту особенность более существенной для счастливой супружеской жизни.

Люди,склонные к общительности, оценивают несколько ниже эмоциональные и интеллектуальные ценности брачной жизни, а также отношения с тестем-тёщей, свёкором-свекровью.

Несмотря на то, что в глазах новобрачных все свойства брачной жизни весьма существенны, в их мнении четко проявляется ориентация на такие ценности как свой дом и основанные на взаимопонимании отношения между супругами. Они являются необходимейшими условиями для формирования и сохранения брачной жизни и семьи.

ABOUT THE VALUE ORIENTATION
OF THE PEOPLE TO BE MARRIED

A. Tavit

S u m m a r y

To study the value estimates and orientation of the people to be married as to the values connected with marriage, 23 single factors that can affect the harmony and stability of a marriage, were asked to estimate. Each factor was to be estimated in a four-mark system: 1 - very essential, 2 - essential, 3 - not very essential, 4 - inessential. To analyse the single factors they were grouped into the following conventional value groups and subgroups:

I Intellectual values
II Emotional values
III Ethical values
- A. Relations of the spouses
- B. Personal qualities of the spouse
- C. Relations with parents-in-law

IV Economic values
- A. A home of one's own
- B. Economic prosperity

V Children

On the basis of the above grouping the value orientation of the people to be married turned out to be of the following structure:

I	Intramarital ethical relations	1.19 marks [x]
II	Emotional values	1.46 marks
III	Comfortable home of one's own	1.55 marks
IV	Children	1.59 marks

[x] The value in marks shows the average value of all the estimates given by those questioned. As expressed in marks, 1 is the highest and 4 the lowest estimate.

heneb. Kôige madalamalt hindavad nimetatud motiivi administratiivtöötajad, jättes ta VI-VII kohale. See vôib osaliselt tingitud olla selle grupi kôrgemast haridusest.

Järgnevate motiivide puhul erilisi erinevusi sotsiaal-professionaalsete gruppide vahel pole märgata. Suuremad erinevused tulevad esile motiivi puhul "kohtadele määramine". Seda motiivi hindavad kôrgemalt viimasesse sotsiaal-professionaalsesse gruppi kuuluvad abiellujad. See on loomulik, kuna sellesse gruppi kuuluvad ka üliôpilased. Teistest madalamalt hindab motiivi administratiivpersonal - abiellujad, kellel on juba nii haridus kui ka (juhtiv) töökoht olemas ja selleparast kohalemääramise motiiv üldreeglina tähtsusetu.

Üldiselt vôib öelda, et kôrgemalt hindavad motiive kaubandustöölised, pôllumajandustöölised ja transpordi-sidetöötajad. Kôige madalamaid hinnanguid annavad aga abiellujad administratiivpersonali hulgast ja segagrupist.

Eeltoodut kokku vôttes vôiks öelda, et me ei saa selget ülevaadet sellest, kas abiellumismotiivid sôltuvad sotsiaal-professionaalsest seisundist. Antud grupid haaravad endasse väga paljude elukutsetega, erineva hariduse ja vanusega inimesi, nii et gruppidevahelised erinevused on arvatavasti tingitud paljude tegurite koosmôjust.

Kirjandus

1. А.Харчев. Брак и семья в СССР. Москва, 1964.

2. Н.Г.Юркевич. Советская семья. Минск, 1970.

АНАЛИЗ МОТИВОВ БРАКОСОЧЕТАНИЙ НА ОСНОВАНИИ ДАННЫХ ПО ЭСТОНСКОЙ ССР 1972 ГОДА

М. Талве, В. Талве

Р е з ю м е

Все данные в анкете мотивы вступления в брак можно разделить на три группы: очень существенные, существенные и несущественные. Очень существенными мотивами являются:

любовь;
желание иметь верного и преданного друга;
желание иметь рядом заботливого и нежного человека;
желание создать свой дом и стать самостоятельным;
желание обеспечить себя материально;

Существенными мотивами являются:

желание узаконить интимные отношения;
ожидаемый ребенок;
назначение на места;
желание стать семейным человеком;
сочувствие;
боязнь одиночества;
выполнение однажды данного обещания.

Несущественными мотивами являются:

желание родителей;
желание кому-то отомстить или досадить.

Такие группы образуются во всех случаях, рассматриваем ли мотивы в зависимости от возраста, образования, национальности, семейного положения или же от социально-профессионального положения. Всегда в числе пяти первых мотивы, которые выше приводились как очень существенные, на 6-12 местах существенные мотивы и на 13-14 местах мотивы, названные несущественными.

Самое большое влияние на мотивы вступления в брак имеет, по-видимому, возраст, поскольку почти всем мотивам дают

разные возрастные группы в определенной степени различные оценки. Влияние возраста на мотивы вступления в брак проявляется в следующем:

а) с увеличением возраста уменьшается значение мотива любви, а значение мотива дружбы увеличивается (последнее особенно заметно у мужчин);

б) мотив "желание создать свой дом и стать самостоятельным" становится с возрастом менее существенным, исключение составляют мужчины последней группы, где этот мотив самый важный;

в) у женщин с возрастом становятся менее существенными мотивы "ожидаемый ребенок" и "желание узаконить интимные отношения";

г) мотив "назначение на места" с возрастом становится менее существенным;

д) значение мотива "сочувствие" с возрастом повышается;

е) мотив однажды данного обещания становится все важнее у мужчин начиная с 30-го возраста;

ж) мотив "желание стать семейным человеком" является самым важным как у мужчин, так и у женщин в возрасте 40-49 лет.

Влияние образования на мотивы вступления в брак:

а) с повышением образования становятся более существенными мотивы "любовь", "желание иметь верного и преданного друга" и "назначение на места";

б) менее существенными с повышением образования становятся мотивы "желание создать свой дом и стать самостоятельным", "желание обеспечить себя материально", "ожидамый ребенок", "боязнь одиночества", "желание стать семейным человеком", "выполнение однажды данного обещания".

У различных национальностей при оценке мотивов вступления в брак больших различий не наблюдается.

Влияние семейного положения на мотивы вступления в брак:

а) вторично вступающие в брак оценивают выше, в отличие от вступающих в брак впервые, мотив "боязнь одиночества";

б) вторично вступающие в брак женщины по сравнению с женщинами, выходящими замуж впервые, оценивают выше мотив "желание иметь верного и преданного друга", а также мотив "желание иметь рядом заботливого и нежного человека".

Всем остальным мотивам дают вступающие в брак вторично более низкую оценку, чем вступающие в брак впервые.

Зависимость мотивов вступления в брак от социально-профессионального положения показывает, что самые высокие оценки мотивам вступления в брак дают работники торговли и работники транспорта и связи. Самые низкие оценки дают административные работники и последняя смешанная группа.

peale (1968.aastal). Tänu tema suunamisele ning juhendamisele pööravad Tartu perekonnauurijad erilist tähelepanu abikaasade ning abiellujate isiksuste psühholoogilise eripära uurimisele. Perekonnauurimisrühma kõikides ankeetides sisalduvad isiksuse mõistmise blokid kõnelevad oma sügava läbimõelduse ning teoreetilise põhjendatusega nende koostaja, dots. Enn Koemetsa elavast huvist asja vastu ning eruditsioonist vastavas valdkonnas.

Abiellujate isiksuste mõõtmistulemuste analüüsimine paelus väsimatut uurijat niivõrd, et viimased märkused sellest valdkonnast on kirja pandud vaid mõni päev enne tema lõplikku lahkumist.

Suur on lõpuleviimata jäänud tööde ja plaanide hulk, aga nii see on ilmselt inimelus ikka: vähe on neid, kes lahkumisel võivad öelda, et nad on kõik kavatsused lõpule viinud ja vaevalt seda saab kunagi öelda üks teaduse teenija. Raske on mõtelda, kui palju oleks lahkunu võinud veel teha meie kooli ja teaduse huvides.

Enn Koemetsa püüdlused elavad edasi tema suures õpilaskonnas ja Nõukogude Eesti kooli arengus.

Eesti NSV Haridusministeerium

Tartu Riiklik Ülikool

NSVL Psühholoogide Seltsi
Eesti osakond

SISUKORD